

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Bc. Jana Opočenská

Europeizace Norska: Analýza modelu nečlenského státu

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Zapletalová, Ph.D.

Olomouc 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 11. 4. 2019

.....

Poděkování

Velmi děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Markétě Zapletalové, Ph.D. za její odborné vedení a veškeré cenné rady a připomínky.

OBSAH

ÚVOD	5
1. Teoretický rámec práce	11
1. 1 Teorie europeizace.....	11
1. 2 Kritika teorie europeizace.....	15
1. 3 Europeizace nečlenských států Evropské unie	16
2. Vztahy mezi Norskem a Evropskou unií.....	20
2. 1 Důvody norského nečlenství v EU	21
2. 2 Specifika norského nečlenského modelu.....	25
3. Top-down europeizace Norska	29
3. 1 Vliv EHP na europeizaci Norska.....	29
3. 2 Europeizace Norska nad rámec EHP – příklad zahraniční a bezpečnostní politiky.....	35
4. Bottom-up europeizace Norska.....	40
4. 1 Decision-shaping mechanismy v rámci EHP	40
4. 2 Kanály pro decision-shaping mimo EHP	43
4. 3 Příklady norské bottom-up europeizace	46
ZÁVĚR	51
Literatura a prameny	55
Seznam použitých zkratk.....	67
Seznam tabulek	68
Seznam diagramů	68
Abstrakt.....	69
Abstract	70

ÚVOD

Předmětem této práce je analýza vztahů mezi Norskem a Evropskou unií (EU) a specifického norského nečlenského modelu.¹ Občané Norska přistoupení k EU dvakrát odmítli v referendu a jejich země tak zůstala vně společenství, nicméně i přesto na něj má velmi silné vazby, a to zejména od roku 1994, kdy vešla v platnost Dohoda o založení Evropského hospodářského prostoru (EHP). Jejím prostřednictvím se Norsko společně s Islandem a Lichtenštejnskem stalo součástí evropského vnitřního trhu. Díky své velikosti a ekonomickému významu má však v rámci EHP mezi dalšími dvěma daleko menšími nečlenskými státy největší váhu. (Baudenbacher 2017: 48) Norsko je však na Evropskou unii navázáno i řadou dalších dohod, z nichž má na národní úrovni zásadní dopad například Schengenská smlouva nebo Dublinská konvence. EU je pro Norsko klíčovým partnerem, a to zejména ve sféře ekonomické, ale například také zahraničněpolitické. Přestože tedy nepatří mezi členské ani kandidátské státy, je Norsko těsným vztahem s EU silně ovlivňováno a v celé řadě vnitrostátních oblastí europeizováno. Jako nečlenský stát nedisponuje v rámci evropského legislativního procesu žádnými hlasovacími právy, to ovšem neznamená, že se nepokouší najít cesty k prosazování svých zájmů na unijním poli.

Motivací pro výběr norského nečlenského modelu jakožto předmětu práce je zejména zvýšený zájem o nastavení vztahů mezi Norskem a EU v souvislosti s odchodem Velké Británie z Unie. Právě Norsko bylo, a stále je, některými politiky či médii zmiňováno jako možný vzor pro nastavení budoucích vztahů mezi Velkou Británií a EU po brexitu. Zároveň norský nečlenský model sehrál určitou roli i v kampani před britským referendem o vystoupení z EU v červnu 2016. Některým zastáncům odchodu posloužil jako příklad údajně výhodného řešení, kdy nečlenský stát může využívat výhody evropského vnitřního trhu, aniž by byla omezena jeho suverenita (například Lindsell 2015). Naopak příznivci setrvání v EU před „norskou cestou“ varovali s argumentem, že Norsko nemá v rámci EU žádná hlasovací práva a svůj přístup na volný trh musí kompenzovat prostřednictvím Fondů EHP a Norských fondů. Tato práce si však neklade za cíl posoudit vhodnost či (ne)výhodnost norského

¹ Vztah Norska s EU bývá rovněž označován jako kvazi-členství. (Schimmelfennig 2010: 11)

modelu pro Velkou Británii, nicméně její závěry mohou být v tomto kontextu využity jako určitý vědomostní background.

Cíle práce, výzkumné otázky a hypotéza

Cílem předkládané práce je analýza norského nečlenského modelu, způsobu zapojení Norska do procesu evropské integrace a vlivu EU na Norsko. Konkrétně se práce bude zabývat tím, jak se v Norsku na národní úrovni projevuje proces europeizace. Pro naplnění záměru práce byly určeny čtyři výzkumné otázky:

- *Jaká jsou hlavní specifika norského nečlenského modelu?*
- *Jak se v případě Norska projevuje top-down europeizace, její přímé a nepřímé vlivy?*
- *Jak a ve kterých oblastech se v případě Norska projevuje bottom-up europeizace a jaké nástroje Norsko k ovlivňování EU využívá?*
- *Jaké jsou důvody současného norského přístupu k evropské integraci?*

Na základě druhé výzkumné otázky byla rovněž stanovena následující hypotéza: *V případě Norska je možné identifikovat všechny sledované mechanismy europeizace.*

Metodologický postup práce

Z metodologického hlediska předkládaná práce představuje jednopřípadovou studii. Jedná se tedy o detailní analýzu případu, jejímž cílem je poskytnutí hlubokého porozumění a příčinného vysvětlení sledované problematiky. Důležitou součástí takovéto studie je rovněž zahrnutí celkového kontextu vztahujícího se k případu, což umožní komplexní pohled na zkoumanou problematiku. (Kořan 2008: 33) Konkrétně je tato práce koncipována jako jedinečná případová studie, kdy je případ zkoumán jen pro jeho vnitřní povahu a jedinečnost, nikoli pro poznání obecnějšího fenoménu. (tamtéž: 34)

Jak vyplývá již z formulace výzkumných otázek, práce se opírá především o teorii europeizace, která pro zvolené téma nabízí vhodný analytický rámec. Jelikož jsou předmětem práce vztahy Evropské unie a Norska, tedy nečlenského státu, analýza vychází konkrétně z konceptu Franka Schimmelfenniga. Ten se zaměřuje na konkrétní mechanismy, jež europeizaci v nečlenských zemích spouští. Jejich identifikace pomůže rozlišit, zda je europeizace nečlenského státu pouze reakcí na jednání EU,

nebo zda iniciativa vychází i ze strany samotného Norska. Stejně tak se tato iniciativa může projevit i ve snaze země ovlivňovat dění na unijní úrovni. Zda k takovému jednání v případě Norska dochází, respektive jakým způsobem, umožní posoudit analýza nejdůležitějších kanálů země pro prosazování jejích zájmů v EU.

Analytická část práce sleduje období od vstupu Norska na evropský vnitřní trh, tedy od 1. ledna 1994, do současnosti. Jedná se o milník, který jasně odděluje předchozí éru Norska jako potenciální kandidátské země od současného statusu nečlenského státu zapojeného do EHP.

Struktura práce

Práce je rozdělena do čtyř hlavních částí, přičemž první dvě kapitoly mají deskriptivní charakter. Analytická část práce pak zahrnuje kapitoly tři a čtyři.

První kapitola předloží teoretická východiska práce. Základnímu konceptu teorie europeizace a definicím tohoto pojmu se bude věnovat její první podkapitola, v níž budou zároveň představeny dva hlavní přístupy, tedy top-down a bottom-up. Koncept europeizace je sice pevnou součástí studia evropské integrace, jako takový ale zároveň čelí kritickému hodnocení. Právě na něj se proto zaměří druhá podkapitola. Třetí podkapitola představí tu oblast teorie europeizace, která se vztahuje na nečlenské státy EU a k níž se vážou pojmy přímé a nepřímé europeizace. Bude zde vysvětlen koncept Franka Schimmelfenniga, který v rámci europeizace nečlenských států rozlišuje čtyři základní mechanismy, jejichž projevy budou konkrétně zkoumány v analytické části.

Druhá kapitola má za cíl charakterizovat vztah Norska vůči Evropské unii. V první podkapitole této části práce bude především vysvětleno, proč Norsko do EU nevstoupilo a budou zde jmenovány oblasti, jež jsou zdrojem norského odmítání EU. Druhá podkapitola pak shrne nejdůležitější dohody, které v současnosti Norsko s EU pojí, a představí specifika norského nečlenského modelu.

Cílem třetí kapitoly je analýza top-down europeizace Norska dle Schimmelfennigova konceptu europeizace nečlenských států. Jelikož europeizace Norska se promítá v celé řadě odlišných oblastí, zaměří se analýza na dvě stěžejní dimenze vzájemných vztahů, přičemž každé z nich bude věnována jedna podkapitola. První z nich bude obsahovat analýzu europeizace vyplývající z vůbec nejdůležitější smlouvy Norska s EU, jež má v zemi největší dopad – z Dohody o EHP. V druhé podkapitole bude poté pozornost věnována europeizaci vycházející ze vzájemné

spolupráce v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. Důvodem výběru právě těchto dvou rozdílných oblastí je snaha demonstrovat, že vliv EU se v Norsku projevuje různými způsoby a samotný proces europeizace může mít rozdílné spouštěče.

Stejně tak se autorka pokusí na norském případě zmapovat bottom-up europeizaci, která u nečlenských států nebývá příliš sledována, a proto se na ni již nevztahuje ani zmiňovaný Schimmelfennigův koncept. Možnosti a limity Norska ovlivňovat dění v EU, tedy proces tzv. decision-shaping, vysvětlí čtvrtá kapitola. Její první podkapitola nejprve předloží analýzu bottom-up europeizace prostřednictvím Dohody o EHP. Ostatní kanály, jichž Norsko při prosazování svých zájmů v rámci EU využívá, představí druhá podkapitola. Konkrétní příklady úspěšné norské bottom-up europeizace nakonec shrne třetí podkapitola. V závěru práce pak budou veškerá zjištění jednotlivých kapitol shrnuta a budou zodpovězeny v úvodu stanovené výzkumné otázky.

Analýza použité literatury

Předkládaná práce se opírá převážně o zahraniční primární i sekundární zdroje, v české odborné diskuzi je tato problematika vztahů Norska a EU zpracována jen nepatrně a pouze ve velmi obecné rovině. Pro účely práce tak byla jako doplňující zdroj využita pouze jedna českojazyčná monografie, a sice *Dějiny Norska* Miroslava Hrocha, Heleny Kadečkové a Elisabeth Bakkeové. Naprostá většina použité literatury a pramenů byla dostupná v anglickém jazyce, a to i v případě oficiálních norských dokumentů, které jsou státními institucemi standardně zveřejňovány kromě norštiny také v anglické verzi. Hojně jsou využity rovněž oficiální dokumenty Evropské komise a dalších institucí EU či Evropského společenství volného obchodu. Důležitým primárním zdrojem je pro tuto práci i samotná Dohoda o EHP. V případě odborné literatury využila autorka řadu monografií, sborníků a odborných časopisů jako *Journal of European Integration*, *Scandinavian Political Studies*, *European Foreign Affairs Review*, *Journal of Common Market Studies* nebo *Journal of Public Policy*.

Pro zpracování první kapitoly zaměřené na teorii europeizace byl využit zejména sborník Kevina Featherstona a Claudia Maria Radaelliho *The Politics of Europeanization*. Vzhledem k tématu práce jsou však základním zdrojem pro tuto její část především odborné články Franka Schimmelfenniga *Europeanization beyond the member states* a *Europeanization beyond Europe*.

Vztahy mezi Norskem a EU se ve své odborné činnosti dlouhodobě zabývá Clive Archer, jeho rozsáhlá monografie *Norway outside the European Union. Norway and European integration from 1994 to 2004* tak byla stěžejní pro druhou kapitolu práce. Stejně jako monografie *Reluctant Europeans: Norway, Sweden and Switzerland in the Process of Integration* autorky Sieglinde Gstöhlové, která vysvětluje specifický postoj především severských států vůči EU a přichází s označením „zdráhavých“ Evropanů. Velmi přínosný byl pro tuto část práce rovněž odborný článek Kjella Eliasena a Nicka Sittera *Ever Closer Cooperation? The Limits of the Norwegian Method of European Integration*, v němž autoři stanovují tři hlavní pilíře norského nečlenského modelu a k problematice tedy přistupují komplexně. Na rozdíl od většiny dalších teoretiků totiž norský model nedefinují pouze na základě nejčastěji zmiňované participace na Evropském hospodářském prostoru, ale přidávají i další charakteristiky.

Zkoumání top-down europeizace Norska, která je předmětem třetí kapitoly, se věnuje celá řada autorů, jednotlivé práce jsou však zpravidla úzce vymezeny a zaměřeny na konkrétní politické oblasti. Pro komplexní pochopení fenoménu europeizace v Norsku proto mohou fungovat pouze souborně, nikoli každá zvlášť samostatně. V případě europeizace administrativní správy a institucí Norska se jedná především o příspěvek Ulfa Sverdrupa s názvem *Norway: An Adaptive Non-Member*. Projevy europeizace v oblasti energetiky pak zmapoval Dag Harald Claes ve svém odborném článku *The process of Europeanization – the case of Norway and the Internal Energy Market*. Podrobně zanalyzovaná je pak především europeizace norské zahraniční a bezpečnostní politiky, a to zejména díky norské politoložce Pernille Riekerové. Přínosná je v tomto směru mimo jiné její monografie *Europeanization of National Security Identity: The EU and the changing security identities of the Nordic states*.

Naopak tématu norské bottom-up europeizace je v odborné literatuře věnováno jen relativně málo prostoru. S touto oblastí související pojem decision-shaping je sice zmiňován často, mezi publikacemi však chybí rozsáhlejší práce, které by tento nástroj prosazování zájmů nečlenských států detailně analyzovaly a na konkrétních příkladech doložily jeho účinnost. Proto byly hlavními zdroji pro čtvrtou kapitolu práce především oficiální dokumenty vydané Evropským společenstvím volného obchodu, případně norským ministerstvem zahraničí či Mise Norska při EU. Z těchto dokumentů vyplývá, že mechanismus decision-shaping je pro Norsko velmi důležitým

nástrojem. Další výzkum v této oblasti by jistě mohl přinést zajímavá zjištění užitečná zejména pro samotné nečlenské státy.

1. Teoretický rámec práce

Jelikož analytická část práce se opírá o teorii europeizace, nelze vynechat alespoň stručný exkurz do vývoje tohoto konceptu, který v rámci evropských studií patří ke klíčovým. Následující dvě podkapitoly proto krátce shrnou definice nejvýznamnějších badatelů i hlavní přístupy v této oblasti a také kritickou reflexi teorie europeizace. Vzhledem k tématu práce je však naprosto nezbytné přiblížit především tu oblast europeizace, která se zaměřuje na nečlenské státy. Právě ta totiž zavádí pojmy, jež tvoří základ pro analytickou část práce. K tomuto účelu poslouží třetí podkapitola teoretického rámce.

1. 1 *Teorie europeizace*

Procesy na politické a institucionální úrovni nastartované akcelerací evropské integrace od poloviny 80. let 20. století si vyžádaly vznik konceptu, jehož prostřednictvím bylo možné tyto změny začít reflektovat. Právě skrze teorii europeizace mohli začít odborníci zkoumat a vysvětlovat vliv Evropských společenství a později EU na její členské státy a rovněž na země, které si vstup vytyčily za svůj cíl. Velký rozvoj teorie zaznamenala především v devadesátých letech. Díky rozšiřování EU a také posilování jejích institucí se europeizace dostala mezi nejdůležitější koncepty evropských studií. (Vink, Graziano 2007: 3) Rostoucí zájem o europeizaci dokládá vzrůstající počet publikací a odborných příspěvků na toto téma. (Sittermann 2006: 2) Zároveň však začalo přibývat významů a interpretací, jenž pojmu jednotliví badatelé připisují. O to obtížnější je najít jedinou všeobsahující definici termínu europeizace. Při snaze jej uceleně uchopit se pohybujeme od paradigmatu historického vycházejícího z období kolonialismu, přes reflexi kulturních a sociálních vlivů až po čistě institucionální pojetí, které sleduje praktické dopady členství v Evropské unii na vnitrostátní politické a organizační procesy. (tamtéž: 3-5) Rovněž pojem odkazuje také k trendu opačnému – tedy potenciálu jednotlivých národů ovlivnit dění na unijní úrovni.

Autorem pravděpodobně nejzažitéjší definice teorie europeizace je italský politolog Claudio Maria Radaelli. V jeho pojetí se jedná o „*procesy (a) konstrukce, (b) rozšiřování a (c) institucionalizace formálních a neformálních pravidel, procedur,*

politických paradigmat, stylů, způsobů ‚jak dělat věci‘ a sdílených přesvědčení a hodnot, které jsou nejprve definovány a konsolidovány v rámci politického procesu EU a poté inkorporovány do logiky domácího diskurzu, identit, politických struktur a veřejných politik.“ (Radaelli 2003: 30) Tomuto pojetí se blíží například Robert Ladrech, podle kterého europeizace představuje *„sílicí proces reorientace směru a podoby politiky tak, že se politická a ekonomická dynamika Evropské unie stává součástí organizační logiky národních politik a politických rozhodnutí.“* (Ladrech 1994: 69) Z pohledu Stephana Kuxe a Ulfa Sverdrupa (2000: 237-238) se teorie europeizace především snaží zachytit a zanalyzovat dilema evropských zemí mezi dvěma protichůdnými snahami – na jedné straně budovat a podílet se na chodu evropských institucí a vytváření společných pravidel a na straně druhé upřednostňovat národní zájmy a identitu. Tento přístup rozvíjejí Vlastimil Havlík a Pavel Pšeja, kteří europeizaci vnímají jako proces související s existencí Evropské unie, jako vzájemné působení evropské a domácí politické úrovně a konečně jako komplexní proces, kdy *„výsledky obousměrného působení europeizace nelze omezit na pouhou adaptaci (v případě domácí arény) či vznik nových politik a struktur (v případě evropské úrovně). Výsledkem europeizace může stejně tak být odmítnutí prosazovaného modelu a (případně) navrnutí alternativ, a to ve všech oblastech politiky.“* (Havlík, Pšeja 2007: 11)

Norský představitel nového institucionalismu Johan P. Olsen rozlišuje pět možných dimenzí europeizace, a to podle toho, k jakému subjektu je pojem referován. Může jít o změnu unijních vnějších hranic (zde se europeizace projevuje rozšiřováním EU), budování institucí na unijní úrovni, pronikání evropské integrace do národních systémů (neboli přibližování politických procesů členských států evropským normám), exportování forem politického systému Evropské unie mimo své území (tedy ovlivňování neunijních aktérů) a nakonec o projekt politické unifikace. (Olsen 2002: 923-924) Naproti tomu typologie Kevina Featherstona zahrnuje čtyři významy europeizace. První z nich odkazuje k vývozu evropských norem a hodnotových rámců za hranice kontinentu. Druhá koncepce pohlíží na europeizaci jako na posilování evropských kulturních zvyklostí a vzorců chování v rámci členských států Unie. V diskurzu evropských studií jsou však využívanější dva zbylé významy Featherstonova pojetí. Jedná se o přizpůsobování v oblasti jednotlivých politik a konečně vnímání europeizace jako institucionální adaptace (Featherstone 2003: 6-12).

Robert Harmsen a Thomas M. Wilson pak dokonce uvádějí osm různých dimenzí europeizace reflektujících nejen politické, ale i společenské a kulturní aspekty. Konkrétně europeizace v jejich pojetí představuje vznik nové podoby evropského vládnutí, národní adaptaci, politickou shodu, možnou překážku i příležitost pro domácí politické vedení, modernizaci, spojování Evropy, rekonstrukci identit a konečně nadnárodní a kulturní integraci. (Harmsen, Wilson 2000: 13-18)

Pro samotné zahájení procesu europeizace je podle německých politologů Tanji A. Börzelové a Thomase Risseho klíčové splnění dvou jimi definovaných podmínek. V prvé řadě se jedná o klíčový koncept nesouladu neboli *misfit*. Jde o určitou míru rozdílnosti mezi unijními a národními institucemi a politickými procesy, která je nutná pro vznik adaptačního tlaku. Druhou podmínkou je pak samotná reakce politických aktérů a institucí na tuto rozdílnost a jejich následný tlak na změnu, přičemž platí, že „čím nižší je kompatibilita mezi evropskými a domácími procesy, politikami a institucemi, tím vyšší je adaptační tlak.“ (Börzel, Risse 2003: 61) Míra nesouladu je dána podobou domácích institucí a s tím souvisejícími hodnotami země a jejími postoji k Evropské unii. Tento typ nesouladu označují Börzelová a Risse jako institucionální. Druhým typem je pak neslučitelnost politická vyjadřující rozdíl mezi evropskými pravidly a regulacemi na jedné straně a domácími standardy na straně druhé. (tamtéž: 61-63)

Pojem europeizace v odborné literatuře však referuje jak k procesu působení unijních politik a pravidel na národní státy, tak zároveň i k samotnému výsledku tohoto procesu. (Woźniakowski, Schimmelfennig, Matlak 2018: 8) Možné výsledky europeizačního tlaku definuje Claudio Maria Radaelli. Podle něj se jedná o tyto čtyři modely, na které lze pohlížet rovněž jako na stupně europeizace: 1. přizpůsobení neboli *absorption* (domácí politický rámec je víceméně kompatibilní s požadavky Evropské unie a případné změny nejsou nijak zásadní), 2. transformace neboli *transformation* (výsledkem europeizačních tlaků je nutnost realizace fundamentální změny v domácí politice), 3. lhostejnost neboli *inertia* (na domácí politické úrovni neexistuje dostatek vůle k provedení změn, projevem takového přístupu je pak například zdržení implementace evropského práva) a 4. omezení neboli *retrenchment* (tlak na změnu vyvolaný Evropskou unií způsobuje negativní vnímání evropské integrace, přičemž výsledkem je opozice vůči EU a oslabení evropské dimenze národní politiky). (Radaelli 2000: 14-15) Vedle europeizace působí na státy navázané na EU

také procesy globalizace a internacionalizace. Tyto pojmy je ale potřeba od sebe navzájem odlišovat. Podle Ladrecha je europeizace jedinečným konceptem díky dvěma aspektům – konkrétnímu geografickému vymezení a silné provázanosti s unijním institucionálním rámcem a s ním spojenými procesy. (Ladrech 1994: 71)

Jak již bylo nastíněno v úvodní části této podkapitoly, europeizace může být vnímána jako proces ve směru shora-dolů (top-down dimenze) – právě tento přístup akcentují výše uvedené definice. Řada autorů však europeizaci popisuje jako proces probíhající opačně, tedy zdola-nahoru (bottom-up dimenze).² Patří k nim například i Tanja A. Börzelová, která europeizaci definovala jako „(...) proces, díky kterému se oblasti domácí politiky stávají čím dál více subjektem evropského politického rozhodování.“ (Börzel 1999: 574) Vyzdvihována je zde především skutečnost, že se formulace národních politických témat stává součástí supranacionálního politického rozhodování.³ Tento přístup vychází ze zakotvených integračních teorií – především z neofunkcionalismu a intergovernmentalismu. I zde je totiž výchozím subjektem členský stát. Ovšem v rámci teorie europeizace je rovněž nezbytné uvést i třetí model, a sice bottom-up-down, který odmítá europeizaci jako pouze jednosměrný proces a kombinuje předchozí dvě dimenze. „V tomto případě začíná výzkum europeizace na domácí „půdě“, kdy je sledován proces formování politik a institucí na evropské úrovni a následně jsou analyzovány tlaky a efekty působení Evropské unie na domácí politiku.“ (Havlík, Pšeja 2007: 10) Tato práce zohledňuje oba dva hlavní přístupy teorie europeizace. Vzhledem k tématu bude nejprve sledována top-down dimenze, jelikož ale autorka souhlasí s tvrzením, že europeizace neprobíhá pouze směrem „shora dolů“, bude hledat i příklady bottom-up vlivů.

² V odborné literatuře se rovněž používá označení downloading (pro top-down dimenzi) a uploading (pro bottom-up dimenzi).

³ Ve spojitosti s europeizací byla bottom-up dimenze zmíněna již v roce 1978, a sice Peterem Gouveritchem, který popsal vliv domácích institucí a procesů na ty nadnárodní. (Sitterman 2006: 7)

1. 2 Kritika teorie europeizace

Určitá privilegovanost konceptu europeizace⁴ v odborném diskurzu a jeho časté využívání ve výzkumu zaměřeném na zkoumání vlivu evropské integrace bývá ze strany řady teoretiků často předmětem kritiky. Ta souvisí mimo jiné i s tím, že se využití europeizace posunulo z oblasti případových studií také do roviny komplexního komparativně vedeného politologického výzkumu. (Haverland 2003: 18) Často zmiňovaným argumentem kritiků je v první řadě samotný obsah pojmu europeizace, který, jak vyplývá i z předchozí podkapitoly, nevnímá většina badatelů zcela jednotně. Zároveň výzkum europeizace naráží na řadu metodologických limitů, což způsobuje, že je velmi obtížně změřitelné nebo prokazatelné kdy, proč a v jaké míře k europeizaci přesně dochází. Metodologické nedostatky konceptu popsal například Markus Haverland (2003), který zmiňuje především limity v dokázání příčinného vztahu mezi působením evropské integrace a děním na národní úrovni. Vzhledem k tomu, že europeizace je konceptualizována jako určitá změna, vzniká také otázka, jak tuto změnu konkrétně a jednotně definovat, jak ji měřit a jak ji zcela přesně odlišit od dalších změn, například uvnitř institucí nebo v rámci národních politik. (Major, Pomorska 2005: 2) Dále je při využití konceptu europeizace nutné brát v potaz, že efekty vyvolané europeizačním tlakem se mohou v jednotlivých zemích výrazně lišit, a to například v závislosti na podobě státního zřízení, na politické kultuře, na kapacitách státních institucí a na celé řadě dalších podmínek. Jediný vstupní pokyn (*input*) tak může přinést hned několik rozdílných výsledků (*outputs*). (Ladrech 2001: 2–5) Podle Exadaktylose a Radaelliho (2009: 526) mají navíc studie zaměřené na europeizaci často tendenci soustředit se především na výsledky a rozsah, v jakém jsou sledované subjekty europeizovány, ale často už opomíjejí vysvětlení příčin a důsledků zjištěných projevů.

V této práci jsou limity teorie europeizace brány v potaz. Tento koncept je však v případě zkoumání vlivu EU v členských či kandidátských zemích stále nenahraditelným. I zde je proto využit zejména jako užitečný analytický rámeček, který pro hodnocení vlivu evropské integrace na Norsko poskytuje adekvátní terminologii a

⁴ Někteří teoretikové označují europeizaci jako módní teorii, například Claudia Major a Karolina Pomorská (2005).

umožňuje kategorizaci procesů, jejichž spouštěčem je právě interakce s EU. A to zejména díky tomu, že je možné jej aplikovat rovněž i v případě nečlenského státu.

1. 3 Europeizace nečlenských států Evropské unie

Proces europeizace je sledován především ve vztahu mezi Evropskou unií a jejími členskými státy, případně kandidátskými zeměmi. Je však možné jej pozorovat i v zemích, které sice nejsou součástí EU, avšak jsou na Unii v některých oblastech navázány, a tudíž jsou vystaveny neustálé interakci. „*Europeizace nekončí na hranicích Evropské unie, (...) neboť řízení EU se promítá i za nimi.*“ (Schimmelfennig 2010: 1) „*Společná pravidla a hodnoty nejsou platná výhradně pro členské státy. EU naopak aktivně usiluje o to, aby byly její standardy stále více přijímány i ve třetích zemích.*“ (Hillion 2011: 492) Norsko, které je Evropské unii blízké jak geograficky, tak i politicky a především ekonomicky – skrze přístup na evropský vnitřní trh – bezpochyby patří k zemím, jež jsou europeizací silně ovlivňovány.

Působení Evropské unie na nečlenské státy zdůrazňuje například politoložka Adrienne Héritierová. Podle ní patří europeizace států mimo EU mezi tři základní dimenze tohoto pojmu – konkrétně se jedná o širokou škálu procesů a přímých i nepřímých unijních vlivů, které se promítají do politických, sociálních, ekonomických i kulturních oblastí v nečlenských zemích. (Héritier 2005: 199-200) Za svými hranicemi Evropská unie skrze společnou zahraniční a bezpečnostní politiku i prostřednictvím dalších politik pochopitelně propaguje demokratické hodnoty, ale rovněž kooperuje s nečlenskými státy v nejrůznějších politických otázkách. Intenzita vlivu EU mimo její hranice se pak liší v jednotlivých zemích, regionech a také v tematických oblastech. Může být formována některou ze zastřešujících evropských politik – například v rámci Evropského hospodářského prostoru nebo Evropské politiky sousedství (EPS), anebo jsou jejím základem konkrétní bilaterální dohody se třetími zeměmi. (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 792)

Při identifikování příčin stále sílícího významu Evropské unie i za jejími vnějšími hranicemi lze vysledovat tři hlavní faktory přímo vycházející z procesů evropské integrace. Především jde o ekonomickou dimenzi, jejíž význam vzrostl díky vytvoření funkčního jednotného trhu, který se navíc s přibývajícím členy EU postupně rozšiřoval. Evropská unie se tak stala jedním z nejvýznamnějších globálních

ekonomických hráčů. Dalším důležitým faktorem je východní rozšíření – dosud největší v historii EU. Kandidátské státy byly postupně europeizovány už během jednání o přistoupení a přijaly *acquis communautaire* ještě před svým vstupem. Třetím vlivem je pak institucionalizace vztahů se zeměmi, které se nestaly členskými státy EU – ať už prostřednictvím EHP, bilaterálních smluv nebo EPS. Jádrem těchto institucionálních opatření je posilování vzájemné závislosti sbližováním politik EU a sousedících států. (Schimmelfennig 2010: 3) Souhrnně jde o snahu EU o vnější řízení, díky čemuž se europeizace promítá právě i v nečlenských státech.

Podle badatelů, kteří se touto problematikou zabývají, je možné identifikovat hned několik mechanismů, jejichž prostřednictvím k procesu europeizace nečlenských států dochází. Například Sandra Lavenex a Emek Uçarer rozlišují ve své studii modely vnější správy EU v nečlenských zemích, které se liší podle toho, co je spouštěčem procesu adaptace. *Emulace jednostranné politiky* nastává, pokud jsou třetí země přesvědčeny o nadřazenosti EU a unijní pravidla samy přijímají s cílem účinněji řešit domácí problémy. Naopak v případě *negativní externality* jde pouze o pragmatické vyhnutí se nákladům, které by stát musel nést v případě nekooperativního přístupu. (Lavenex, Uçarer 2004: 420-421)

Podobným způsobem přistupuje ke zkoumání vlivu EU za jejími hranicemi i Frank Schimmelfennig. Podle něj je při analyzování europeizace nečlenských států klíčové nejprve určit iniciátora změn. Pokud nátlak vychází primárně ze strany EU, která usiluje o prosazování unijních principů a jejich šíření do nečlenských států, jedná se o vlivy *přímé*. V některých případech však může o adaptaci usilovat nad rámec vyjednaných dohod politické vedení samotné nečlenské země – ať už vědomě přímo ze své iniciativy nebo v rámci určité setrvačnosti. Potom hovoříme o vlivech *nepřímých*. Schimmelfennig jde však ještě dále a konkrétní mechanismy související s europeizací hodnotí rovněž podle logiky důsledku (*logic of consequences*) a logiky vhodnosti (*logic of appropriateness*). První uvedená kategorie zahrnuje taková jednání, jejichž prostřednictvím se daný aktér snaží vyhnout určitému negativnímu následku, nebo naopak si pragmaticky zajišťuje konkrétní výhody. Jinými slovy jde o racionální cost-benefit kalkulaci. Naproti tomu logika vhodnosti vychází spíše z nepragmatické iniciativy a je efektem autority a legitimacy EU, unijních modelů řízení nebo norem a pravidel. Její účinky jsou proto obecně slabší než v případě logiky

důsledku. (Schimmelfennig 2010: 8) Uvedené kategorie pro přehlednost ilustruje tabulka č. 1.

Tabulka č. 1: Mechanismy vlivu EU v nečlenských státech

	Přímé vlivy	Nepřímé vlivy
Logika důsledku	<i>Kondicionalita</i>	<i>Externalizace</i>
Logika vhodnosti	<i>Socializace</i>	<i>Imitace</i>

Zdroj: Schimmelfennig 2010: 8

Kondicionalita je založena na přímém sankčním dopadu EU na cílový stát. V režimu podmíněnosti poskytuje EU nečlenským státům například finanční pomoc, přístup na trh nebo institucionální vazby. Podmínkou za tyto výhody je však dodržování unijních požadavků, jedná se tak o nejefektivnější mechanismus europeizace. Úspěšnost takového přístupu ovšem závisí především na tom, zda je EU v silnější pozici než partner, se kterým jedná. (Schimmelfennig 2015: 8) Mechanismus kondicionality se projevuje například při vyjednávání bilaterálních dohod, přístupových smluv nebo umožnění přístupu na vnitřní trh. Jedná se tak o hlavní prvek politiky EU směrem k nečlenským státům. Výsledkem tohoto přístupu jsou kromě jiného závazná pravidla, při jejichž nedodržení hrozí smluvním stranám předem dohodnuté sankce. (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 797) EU v tomto případě využívá zejména strategie odměňování, kdy prostřednictvím tzv. vnější pobídky (*external incentives*) motivuje druhou smluvní stranu ke splnění požadovaných podmínek. (Schimmelfennig, Sedelmeier 2004: 670).

Externalizace je rovněž výsledkem logiky důsledku, ale na rozdíl od kondicionality ji spouští nepřímé vlivy. V tomto případě domácí aktéři sami přizpůsobují svá pravidla Evropské unii, aby zamezili ztrátám na své straně. Hlavním spouštěčem takového jednání je zejména snaha o co nejširší participaci na evropském obchodu. Externalizace se proto zvyšuje úměrně s rostoucí silou evropského vnitřního

trhu.⁵ Projevem externalizace je tak například adaptace domácích administrativ na unijní pravidla.

K *socializaci* dochází v případě, kdy se EU snaží další aktéry učít a prostřednictvím dialogu jim předat své know-how v určité oblasti. Daný stát pak o adaptaci rozhoduje na základě logiky vhodnosti. Prostřednictvím socializace se EU ve světě snaží především šířit principy a ideje demokracie, lidských práv nebo ochrany životního prostředí. Tato situace většinou nastává, pokud se nečlenský stát v rámci konkrétní oblasti potýká s nějakým problémem a hledá pro něj efektivní řešení. Základem tohoto procesu je vzájemná komunikace. Podobně je tomu i v případě *imitace*, zde si ale státy samy aktivně zvolí EU jako svůj vzor. (Schimmelfennig 2015: 10) Přitom platí, že čím je kontakt daného státu s EU užší, tím snadněji se s její agendou sám od sebe identifikuje.⁶

Na základě samotného Schimmelfennigova konceptu sice není možné posoudit míru europeizace nečlenského státu, to ovšem ale není ani jeho cílem. Lze však předpokládat, že čím více mechanismů v dané zemi europeizaci spouští, tím bude také její rozsah větší.

⁵ Takovéto chování můžeme nejčastěji pozorovat v soukromém sektoru, kdy jednotlivé společnosti sídlící ve třetích zemích se zájmem o participaci na evropském trhu aplikují evropské normy a pravidla. Obdobně tomu ale může být i na úrovni státní správy nečlenských zemí, které mají v EU své obchodní zájmy. (Schimmelfennig 2015: 9)

⁶ Börzelová a Risse takovéto jednání označují jako mimikry. (Börzel, Risse 2009: 9)

2. Vztahy mezi Norskem a Evropskou unií

Přestože Norsko do EU nikdy nevstoupilo, evropská integrace ovlivňovala od druhé poloviny dvacátého století jeho ekonomiku i vnitropolitickou situaci naprosto zásadním způsobem, což přetrvává dodnes. (Hroch, Kadečková, Bakke 2005: 264) Význam evropské otázky v Norsku a specifčnost norského přístupu k ní dokládá už jen fakt, že o členství v EHS, ES a nakonec EU usilovala tato země již čtyřikrát, což je doposud nejvyšší počet pokusů o vstup.

Jakožto zakládající člen Evropského sdružení volného obchodu (EFTA) bylo Norsko poprvé motivováno vstoupit do tehdejšího EHS až na základě přihlášky Velké Británie, jednoho z nejdůležitějších obchodních partnerů země.⁷ (Sogner, Archer 1998: 25) Přístupová jednání v roce 1963 zrušil francouzský prezident Charles de Gaulle svým odmítnutím britského členství v EHS. Norsko sice mělo možnost v jednáních pokračovat i bez Velké Británie, tu ale stejně jako Dánsko a Irsko zamítlo. (Miles 2015: 23) Stejný scénář se opakoval rovněž po podání druhé přihlášky této skupiny států v roce 1967. Teprve až po odchodu Charlese de Gaulla z prezidentského úřadu Velké Británii spolu s Norskem, Dánskem a Irskem nic nebránilo vstupu do EHS a v červnu 1970 tak na základě předchozích přihlášek začala přístupová jednání. Norští voliči však jako jediní z této čtveřice států ve všeobecném referendu v září 1972 rozhodli o tom, že jejich země do ES nevstoupí.⁸ Poslední přihlášku do ES/EU Norsko podalo v roce 1992, kdy opět následovalo své důležité obchodní partnery z EFTA – Švédsko, Finsko a Rakousko. Tentokrát ale vláda argumentovala nejen ekonomickými důvody, ale rovněž nutností reagovat na změnu situace na mezinárodní scéně po konci studené války. (Gstöhl 2002: 195) Kampaň pro norské členství v ES však opět nepřesvědčila dostatek voličů a Norové v listopadu 1994 v druhém referendu vstup do EU znovu odmítli.

⁷ Na rozdíl od Dánska a Irska, které následovaly Velkou Británii téměř bezprostředně, však podalo Norsko svou přihlášku do EHS s ročním zpožděním, tedy v roce 1962.

⁸ Referendum mělo zároveň významný dopad na vnitropolitickou situaci. Způsobilo pád tehdejší menšinové labouristické vlády i celkové oslabení labouristů a také vnitřní rozštěpení několika dalších politických stran. (Archer 2005: 8)

Tabulka č. 2: Výsledky norských referend o vstupu do ES/EU

	25. září 1972	28. listopadu 1994
Pro vstup	46,5 %	47,8 %
Proti vstupu	53,5 %	52,2 %
Volební účast	79 %	89 %

Zdroj: Autorka na základě Pettersen, Jenssen, Listhaug 1996: 263

Nejdůležitější vazbou Norska na EU tak zůstala Dohoda o Evropském hospodářském prostoru podepsaná již v květnu 1992. Zároveň však Norsko začalo hledat i další oblasti, v nichž chtělo navázat spolupráci s EU. V roce 1996 tak například Norsko spolu s Islandem podepsalo dohodu o přidružení k schengenskému prostoru.

Historie vztahů Norska s EU obsahuje řadu paradoxů, jež vystihuje hlavně opakovaná snaha stát se členským státem následovaná odmítnutím této myšlenky. Právě důkladnější vysvětlení těchto momentů je důležité k pochopení současného uspořádání vztahů mezi Norskem a EU. Pro úplnost práce je tak nezbytné charakterizovat důvody norského zdrženlivého přístupu k evropské integraci a popsat specifika současného norského modelu, což také bude cílem následujících podkapitol.

2.1 Důvody norského nečlenství v EU

Otázka evropské integrace se v Norsku neustále vracela jako hlavní téma veřejné debaty, štěpila společnost i politické strany a dodnes ovlivňuje celou řadu politických oblastí. Specifický postoj Norů k EU označují teoretikové jako *reluctant*, tedy zdráhavý či zdrženlivý (Gstöhl 2002), nebo také *awkward*, tedy nepříjemný. (Stegmann McCallion, Brianson 2017, Gänzle, Henökl 2017) Kromě Norska je podle Sieglinde Gstöhlové (2002: 1) možné do této skupiny „zdráhavých Evropanů“ s rezervovanějším přístupem k evropské integraci zařadit také Švýcarsko, Velkou Británii, Dánsko a Švédsko, někteří teoretikové hovoří rovněž o Islandu. V zásadě se jedná o ty evropské státy, které splňují ekonomické i politické předpoklady pro členství v EU, ale buď o něj vůbec neusilují, anebo se staly součástí společenství spíše z pragmatických důvodů a často se snaží pro sebe vyjednat specifické podmínky.

Všechny tyto státy jsou bývalými nebo současnými členy EFTA a jejich společným jmenovatelem je rovněž ekonomická vyspělost, soběstačnost⁹ a dlouhodobá stabilita.

Norsko za svou vysokou ekonomickou úroveň vděčí především nalezištěm nerostných surovin v Severním moři, díky kterým se stal export ropy a zemního plynu páteří norského HDP. (Sogner, Archer 1995: 399) Norové si tak mohou dovolit nákladnou sociální politiku a podporu tradičního systému *welfare state*. Státní podpora je naprosto klíčová i pro norský venkov, zejména pro zemědělství, které je zcela závislé na vládních dotacích. Po vstupu do EU by však tato podpora podléhala pravidlům Evropské zemědělské politiky, což by z pohledu norských zemědělců bylo likvidační. Členství v EU bylo naprosto nepřijatelné rovněž pro rybáře, jejichž hlas má v Norsku díky velkému významu exportu ryb nezanedbatelnou váhu. V jejich případě obavy pramenily hlavně z reálné možnosti zpřístupnění norských vod rybářům dalších unijních států. Venkov¹⁰ se tak stal v čele se zemědělci a rybáři centrem odporu proti záměru vstoupit do EU a svůj postoj zastřešil hlavně bojem za ochranu periferních regionů a za zachování norské suverenity.¹¹ (Neumann 2002: 115)

Tento způsob vedení protiujiční kampaně měl však potenciál oslovit velkou část voličů i mimo venkov a osvědčil se jak v roce 1972, tak i 1994. Odpůrci členství například hojně využívali historickou paralelu a EU připodobňovali k dánské a později švédské nadvládě, z níž se Norové vymanili teprve až v roce 1905.¹² (Archer 2005: 8) Rovněž byly vyzdvihovány odlišnosti institucionálního a politického fungování EU – přílišná centralizace, byrokratizace a upřednostnění ekonomického růstu a zásad kapitalismu před sociální rovností a ochranou životního prostředí. Také je důležité si uvědomit, že Norsko je sice unitární stát fungující na principu parlamentní demokracie, nicméně typická je pro něj vysoká míra decentralizace, v níž sehrává důležitou úlohu regionální samospráva. (Gänzle, Henökl 2017: 85) Systém EU představoval v očích odpůrců pro tento tradiční model hrozbu. Svou roli sehrálo

⁹ Island reálně zvažoval členství v EU až v souvislosti s ekonomickou krizí odstartovanou v roce 2008.

¹⁰ Například v 70. letech obyvatelé venkova tvořili přibližně třetinu norské populace. Většina z nich byla přímo závislá právě na zemědělství nebo na rybářství. (Sogner, Archer 1998: 25)

¹¹ Právě kvůli snaze zachovat plně svou suverenitu Norsko původně více upřednostňovalo spolupráci v rámci EFTA.

¹² V tomto historickém kontextu působil dráždivě už jen samotný název EU. Závislost Norska na Dánsku a poté na Švédsku trávající více než pět set let měla totiž formu personální unie. (Egeberg 2003: 6)

v případě obou referend i vyobrazení norské národní identity, která díky periferní poloze Norska a vlastní historii zcela nesplývá s identitou evropskou, jako je tomu především v případě kontinentálních států.¹³ Diskuze před oběma referendy tak byla odpůrci ES/EU vedena v duchu „my versus oni“ a argumenty zabývající se ekonomickými či politickými důsledky vstupu do EU byly často vytrhávány z kontextu, aby mohly být využity jako příklady negativních dopadů členství na norskou suverenitu i identitu. Na straně odpůrců členství vzniklo několik aktivních občanských skupin, před prvním referendem například Lidové hnutí proti norskému členství v ES, Fronta mládeže proti ES nebo Dělnický výbor. V kampani před druhým referendem bylo nejvýraznější hnutí Ne do EU, které bylo se 140 tisíci členy napříč věkovými, politickými i sociálními skupinami v devadesátých letech největší politickou organizací v Norsku (Ongur 2007: 11) a aktivní je dodnes. Všechna tato hnutí pak byla podporována zemědělskými a rybářskými zájmovými skupinami.

V kampani proti členství se angažovaly i některé z politických stran zastoupených v norském parlamentu Stortingu, nejaktivnější byla v tomto směru především tvrdě euroskeptická Strana centra zastupující zájmy zemědělců a rybářů. Euroskepticismus neodmyslitelně patří k norské stranické politice dodnes a podle Sittera (2009: 243) je ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi výjimečný svým rozsahem. Zatímco na politické scéně v dalších státech byly euroskeptické strany ještě donedávna obvykle považovány za okrajové a protestní, v Norsku tento předpoklad neplatil ani v minulosti a euroskepticismus zde vždy představoval fenomén týkající se téměř celého politického spektra, od krajní pravice po krajní levice. Zároveň se však jednotlivé strany liší v míře svého odmítání EU a také ve své argumentaci. Zastánci nejtvrďší linie euroskepticismu odmítání členství zdůvodňují ohrožením norské suverenity a identity, ale také ekonomických zájmů země, a usilují proto rovněž o vystoupení Norska z EHP (především Strana centra a Levicová socialistická strana). Většina stran zastoupených ve Stortingu pak deklaruje snahu zachovat status quo, tedy zůstat mimo EU a spolupracovat na bázi EHP. Možnost členství Norska v EU dodnes otevřeně podporuje pouze Konzervativní strana.¹⁴ (Høyre 2017: 32) Postoj

¹³ I to je jednou z příčin, proč norská zahraniční politika v poválečné éře připisovala největší význam atlantickému partnerství a spolupráci v NATO.

¹⁴ Od roku 2013 stojí konzervativci v čele norské vlády, premiérkou je po celou dobu jejich předsedkyně Erna Solbergová. Do ledna 2018 byli ve dvojkoalici s Pokrokovou stranou, po posledních volbách kabinet

nejsilnějších norských politických stran vůči EU podle ekonomických a hodnotových kritérií ilustruje tabulka č. 3.

Tabulka č. 3: Největší norské politické strany zastoupené ve Stortingu podle přístupu k EU

		NORSKÉ HODNOTY A IDENTITA	
		EU není hrozba	EU je hrozba
EKONOMIKA NORSKA	EU není hrozba	Konzervativní strana Norská strana práce	Pokroková strana Křesťanská lidová strana
	EU může být/je hrozba	Liberální strana (ne však EHP)	Strana centra Levicová socialistická strana

Zdroj: Sitter 2009: 261

Vzhledem k tomu, že pohled většiny norské společnosti na členství v EU se dlouhodobě nemění,¹⁵ od roku 1994 již nebyla další přihláška diskutována a Norsko pravděpodobně definitivně přijalo model nečlenského státu. Téma vstupu do EU je již v norské politické debatě de facto tabuizováno (Fossum 2009: 3) a mezi lety 2001 až 2013 byly dokonce vlády premiérů Kjella Magneho Bondevika a po něm Jense Stoltenberga vázány tzv. *suicide-clause*,¹⁶ podle které by po případné iniciativě vstupu do EU musely kabinetu rezignovat. (Thorhallsson 2015: 41) Poslední norské referendum o členství v EU tak bývá často interpretováno jako absolutní odmítnutí evropské integrace a odchýlení země od kurzu členských států. Například Kux a Sverdrup (2000: 260) ale naproti tomu tvrdí, že Norsko se evropské integrace přesto zcela nevzdalo, a naopak se k EU neustále přibližuje. Norští voliči pouze svým vládám nastavili nepřekročitelné mantinely, mezi nimiž však mohou političtí reprezentanti země budovat stále nové vazby na EU a také je prohlubovat. Norsko si tak vytvořilo svůj vlastní model evropské integrace. Na EU je navíc napojeno i prostřednictvím členských států, s nimiž sousedí. Za žádnou cenu totiž nechtělo oslabit tradiční

doplnila i Liberální strana. Pro podání další přihlášky ale nemají konzervativci dostatečnou podporu a usilují alespoň o aktivní proevropskou politiku.

¹⁵ Což potvrzují i novodobé průzkumy veřejného mínění v Norsku. Například podle průzkumu agentury YouGov z roku 2016 si vstup Norska do EU přeje pouze 16 procent dotázaných.

¹⁶ Vždy šlo o dohodu s dalšími politickými stranami umožňující vznik koaliční vlády.

nordickou spolupráci, která má kulturní i politické aspekty,¹⁷ čímž se Norsko automaticky přiblížilo k evropské integraci jako takové. (tamtéž: 256) Těsné vztahy Norska s EU tedy vyplývají z geografické, ekonomické i hodnotové blízkosti obou stran.

2. 2 Specifika norského nečlenského modelu

Specifické uspořádání vztahů mezi EU a Norskem, případně dalšími státy EFTA zapojenými do EHP, bývá některými teoretiky označováno jako *kvazi-členství* v EU. (Schimmelfennig 2010, Eliassen, Sitter 2003, Egeberg, Trondal 1999) Podle Eliassena a Sittera (2003: 125) stojí konkrétně norský model evropské integrace na třech hlavních pilířích – na zajištění přístupu na evropský vnitřní trh, na participaci na vybraných politikách EU a na adaptaci na vývoj a změny v EU.

První zmiňovaná vazba na EU je tou nejzásadnější. Návrh na plné začlenění států EFTA do evropského vnitřního trhu skrze Evropský hospodářský prostor, s nímž přišel na konci osmdesátých let¹⁸ předseda Evropské komise Jacques Delors, norská strana hned jednoznačně přivítala. (Holter 2017: 3) Přestože jednání o podobě EHP provázely i některé komplikace,¹⁹ dohoda byla podepsána v květnu 1992 v portugalském Portu. V platnost vešla v lednu 1994 a zemím EFTA²⁰ od té doby uděluje plná práva a povinnosti související s vnitřním trhem EU. Právní základ dohody tvoří *acquis communautaire* vztahující se na vnitřní trh, právní předpisy v této oblasti se tak stávají součástí legislativy dotčených zemí. Díky tomu je platnost volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu rozšířena i na jejich území. Ze smlouvy rovněž vyplývá povinnost států EFTA finančně podporovat chudší regiony EHP, tedy de facto

¹⁷ Jedním z hlavních projektů severské spolupráce bylo zavedení pasové unie fungující mezi Norskem, Dánskem, Švédskem a Finskem od roku 1954, později se přidal také Island. Díky vstupu Norska a Islandu do Schengenského prostoru mohla být pasová unie i nadále zachována. (Miles 2015: 22)

¹⁸ V té době byly v EFTA Norsko, Rakousko, Finsko, Švédsko, Švýcarsko, Island a Lichtenštejsko.

¹⁹ Jednání prodloužil například požadavek států EFTA na výjimky z primárního práva ES nebo otázka obchodu s rybami a mořskými plody a lovu v norských a islandských vodách. V prvním případě země EFTA ustoupily, v druhém došlo ke kompromisu.

²⁰ Švýcarsko od Dohody o EHP odstoupilo na základě zamítavého výsledku referenda v prosinci 1992. Po vstupu Rakouska, Švédska a Finska do EU v roce 1995 zůstalo na straně států EFTA účastnicích se EHP pouze Norsko, Island a Lichtenštejsko.

zapojit se do kohezní politiky EU.²¹ (Dohoda o EHP 1994: čl. 115-117) Plnění smlouvy v dotčených nečlenských státech pak mají v gesci instituce EFTA, jež paralelně kopírují instituce EU, s nimiž dohromady tvoří tzv. dvoupilířovou strukturu EHP.²² Dohoda o EHP je pro Norsko i nadále nejdůležitější ekonomickou smlouvou, která měla a má plnou podporu všech dosavadních vlád. EU pro zemi představuje primární trh, kam směřuje více než osmdesát procent norského exportu a odkud pochází zhruba dvě třetiny dovozu. (Ministerstvo zahraničí Norska 2018: 12) „Dohoda o EHP Norsku zajišťuje ekonomickou bezpečnost a stabilitu. Je životně důležitá pro norský export, podnikatelský sektor i pracovní trh. Bez přístupu na evropský vnitřní trh a zajištění rovných podmínek díky Dohodě o EHP by norská ekonomika značně utrpěla. (...) Norská vláda považuje spolupráci v rámci EHP za jeden z nejdůležitějších zájmů Norska.“ (tamtéž: 3) Norskými vládami je Dohoda o EHP prezentována jako ideální řešení zajišťující ekonomické zájmy země a zároveň respektující rozhodnutí voličů nestát se plně součástí EU a zachovat si plnou kontrolu nad zemědělskou a rybářskou politikou.

Ekonomická dimenze je zcela jistě základním kamenem vztahů mezi Norskem a EU, vzájemná spolupráce je však daleko hlubší a na významu tak stále více nabývá i druhý pilíř norského nečlenského modelu. Norsko je dnes již zapojeno do evropských politik a programů pokrývajících celou řadu různorodých oblastí. Christophe Hillion (2011) jej proto nazývá „nejvíce integrovaným outsiderem“ v Evropě. De facto na úrovni členského státu je prostřednictvím řady smluv Norsko integrováno především v oblasti justice a vnitra – nejdůležitějším aspektem této spolupráce je od roku 2001 plná účast Norska na schengenském prostoru a na dublinském systému. Těsné vazby mezi Norskem a EU fungují také zejména v rámci zahraniční a bezpečnostní politiky, ochrany životního prostředí a klimatu, v oblasti vědy, výzkumu a vzdělávání a v mnoha dalších sektorech. Tento důležitý pilíř norského modelu evropské integrace spočívající v uzavírání ad hoc dohod v nejrůznějších oblastech nazývají Eliassen a Sitter (2003: 132) jako metodu „buy-ins“ – tedy jako určitý protipól nástroje „opt-out“ využívaného některými členskými státy při snaze dosáhnout výjimek z nevyhovujících

²¹ Pro finanční rámec 2014-2021 Norsko poskytuje ke snížení ekonomických a sociálních nerovností v 15 státech EU skrze Fondy EHP a Norské fondy každoročně částku 391 milionů euro. Dalšími 447 miliony euro ročně Norsko přispívá v rámci programů jako Horizont 2020, Erasmus+, Galileo a další. (Norská vláda 2017)

²² O institucích EHP podrobněji v podkapitole 3.1 této práce.

politik EU. Podle unijní databáze smluv bylo doposud mezi Norskem a EU uzavřeno celkem 184 bilaterálních a multilaterálních dohod pokrývajících prakticky všechny politické oblasti.²³ (ESVČ 2018) Spolupráce v celé řadě z nich je zajištěna také díky účasti Norska na evropských víceletých programech.²⁴

Třetí pilíř norského modelu evropské integrace vychází především z nemožnosti Norska zasahovat do rozhodování v EU. Vzhledem k neustávajícímu politickému a institucionálnímu vývoji EU pak tedy Norsku nezbývá nic jiného, než se na nová rozhodnutí pouze adaptovat. (Eliassen, Sitter 2003: 132) Cílem je dokázat na změny v EU rychle reagovat, ať už utvořením postoje k dané problematice, pozměněním vlastních priorit souvisejících s evropskou politikou nebo iniciativou ke spolupráci v nově vytvořených programech a politikách. Zároveň je Norsko velmi kreativní v hledání cest pro prosazování svého vlivu alespoň nepřímou cestou. Příkladem je snaha o zajištění pozorovatelského statusu v co největším počtu evropských agentur, jež v rámci EU stále nabývají na významu.²⁵ V souvislosti s neúčastí Norska na decision-making procesu v kombinaci s přijímáním *acquis* týkajícího se vnitřního trhu a následováním mnoha unijních politik bývá často zmiňován problém demokratického deficitu (Fossum 2010: 87), jehož úroveň je v případě Norska ve srovnání s členskými státy ještě vyšší. (Kux, Sverdrup 2000: 264) Vzhledem k tomu, že norští voliči nesouhlasili se vstupem do EU mimo jiné především kvůli zachování norské suverenity, je tento aspekt norského nečlenského modelu dalším paradoxem norskounijních vztahů.

Celá situace je pak výhodná především pro samotnou EU. Její vztah k Norsku vychází ze stejných motivů, jako vztah ke kandidátským zemím nebo k zemím, jež jsou součástí Evropské politiky sousedství – tedy ze snahy šířit vlastní normy a hodnoty i za hranicemi EU. (Hillion 2011: 520) V případě Norska je tato snaha naplňována hned v několika rovinách. Norská účast na vnitřním trhu jej činí silnějším,

²³ Je tedy možné označit jako paradoxní skutečnost, že k odmítnutí vstupu stačil nesoulad pouze v případě dvou oblastí – zemědělství a rybnářství. Zároveň však tento paradox ukazuje na sílu zájmových skupin, které jsou s těmito oblastmi spojené.

²⁴ V období 2014-2020 se konkrétně jedná o Horizont 2020, Erasmus Plus, Galileo, Kreativní Evropa, Nástroj pro propojení Evropy (CEF), Evropský statistický program (ESP), Zdraví pro růst, Mechanismus civilní ochrany EU, Program řešení interoperability pro orgány veřejné správy, byznys a občany (ISA), Program EU pro zaměstnanost a sociální inovace (EaSI), Program EU pro spotřebitele a Program Copernicus. (Ministerstvo zahraničí Norska 2014: 25)

²⁵ O účasti Norska v evropských agenturách podrobněji v podkapitole 4.2 této práce.

zároveň Norsko prostřednictvím svých fondů spolufinancuje řadu investic v chudších státech EU a především přijímá unijní právní normy, aniž by o nich mohlo rozhodovat.

3. Top-down europeizace Norska

Navzdory odmítání plného členství je Norsko díky své geografické blízkosti a především těsným vazbám na EU skrze EHP a další dohody významně ovlivněno procesem europeizace. „*Norský politický a administrativní systém prodělal v souvislosti s evropskou integrací podstatné změny. To dokládá, že formální členství v EU není pro europeizaci státu nutnou podmínkou.*“ (Rieker 2006b: 151) Silná interakce s EU se projevuje v celé řadě politických, ekonomických a také institucionálních oblastí. Řada teoretiků proto konstatuje, že Norsko je v některých sektorech do EU integrováno více než některé členské státy. (Rieker 2006a, Fossum 2010, Hillion 2011, Gänzle, Henökl 2017 a další) Cílem této kapitoly je analyzovat změny v norské legislativě, politice a administrativě, jejichž spouštěči jsou přímé i nepřímé vlivy Evropské unie. Využit bude Schimmelfennigův koncept europeizace nečlenských zemí rozlišující čtyři různé mechanismy top-down europeizace. Jelikož spolupráce Norska s EU dnes již pokrývá téměř veškeré politické oblasti, byly pro analýzu vybrány dvě pro Norsko zcela klíčové dimenze: ekonomická (tedy účast Norska v EHP) a zahraničně-politická a bezpečnostní.

3. 1 Vliv EHP na europeizaci Norska

Nejsilněji a tedy i nejviditelněji se europeizace Norska projevuje skrze Dohodu o EHP, z níž vyplývá povinnost implementovat velkou část unijních nařízení do norského právního řádu. Ostatně při zkoumání vztahů Norska a EU se řada teoretiků soustřeďuje výlučně na aspekty vyplývající z EHP. (Sverdrup 1998 nebo Schimmelfennig 2010)

Od roku 1994 Norsko implementovalo do svého právního řádu tisíce unijních právních předpisů a například Stefan Gänzle a Thomas Henökl (2017) odhadují, že až třetina norského práva je ovlivněna legislativou EU. Dohoda o EHP konkrétně zahrnuje oblast čtyř svobod, pravidla hospodářské soutěže, horizontální politiky související s oblastí čtyř svobod²⁶ a závazek ke spolupráci v dalších oblastech mimo

²⁶ Sociální politika, ochrana spotřebitelů, životní prostředí, statistika a firemní právo.

čtyři svobody.²⁷ (Dohoda o EHP 1994: čl. 1) Smlouva naopak nepokrývá vnější obchodní politiku²⁸ ani zemědělskou a rybářskou politiku – obchod s produkty těchto sektorů pak upravuje pouze částečně. Pro zajištění jednotného výkladu unijních právních norem je nutné dodržovat princip homogenity, státy EFTA participující na EHP jsou tedy do svých právních rámců povinny průběžně přijímat novou relevantní legislativu a související precedenční právo Evropského soudního dvora. Dohoda o EHP sice umožňuje využít ochranná opatření a de facto tak odložit účinnost některé ze smluvně daných povinností, ovšem pouze v případě „závažných a potenciálně dlouhodobých hospodářských, společenských nebo ekologických obtíží odvětvové nebo regionální povahy“ a jen na nezbytně krátkou dobu. (tamtéž: čl. 112-114)

O tom, která konkrétní pravidla EU musí být pro správné fungování EHP převzata, rozhoduje Smíšený výbor EHP skládající se z reprezentantů EU²⁹ a států EFTA. Rozhodnutí výboru jsou přijímána na základě konsenzu, schválené legislativní akty jsou dále zařazeny na seznam protokolů a příloh ke Smlouvě o EHP a zaslány k implementaci národním legislativním orgánům. (Evropský parlament 2018) Spíše formální úlohu v rámci institucionální struktury EHP pak plní Rada EHP tvořená zástupci Rady EU a ministry zahraničních věcí států EFTA participujících na EHP. Schází se dvakrát ročně a jejím úkolem je poskytovat Smíšenému výboru EHP politické pokyny a vymezovat obecné zásady.³⁰ (Dohoda o EHP 1994: čl. 89) Na správnou a včasnou implementaci unijních nařízení v Norsku i dalších státech EFTA zapojených do EHP dohlíží Kontrolní úřad EFTA (*EFTA Surveillance Authority*) a o zjištěných prohřešcích a případných sankcích vůči dotčenému státu dále rozhoduje Soudní dvůr EFTA. V případě nepřijetí dané unijní legislativy hrozí úplné pozastavení relevantní části dohody. (Evropská komise 2012: 9) Jednoduše řečeno, Norsko ani další státy EFTA participující na EHP nemají při přijímání unijní legislativy možnost využít právo veta, aniž by tím fatálně nenarušily fungování celého EHP.

²⁷ Výzkum a vývoj, informační služby, životní prostředí, vzdělání, sociální politika, cestovní ruch, civilní ochrana a další.

²⁸ Ze smlouvy o EHP nevyplývá zapojení států EFTA do celní unie.

²⁹ V minulosti EU ve Smíšeném výboru EHP reprezentovali zástupci Evropské komise, od prosince 2010 jejich úlohu převzali ambasadoři Evropské služby pro vnější činnost. (EFTA 2014)

³⁰ Dále institucionální strukturu EHP doplňují dva poradní orgány – Společný parlamentní výbor EHP složený z členů Evropského parlamentu a členů parlamentů států EFTA a Konzultativní výbor EHP, v němž zasedají zástupci z Ekonomického a sociálního výboru EU a Konzultativního výboru EFTA.

Existence přesných pravidel, formálních procedur a systému sankcí založených na hierarchické struktuře patří podle Schimmelfennigovy typologie mezi poznávací znaky mechanismu kondicionality. (Lavenex, Schimmelfennig 2009: 797) Ten především vyplývá z asymetrického vztahu mezi EU a Norskem na poli EHP, který byl patrný už při samotném vyjednávání o EHP. ES do projektu od počátku vstupovalo jako dominantní hráč, kdežto státy EFTA ze svých požadavků – například trvalých výjimek z *acquis* nebo podílu na rozhodovacím procesu – nakonec kvůli snaze o přístup na vnitřní trh ustoupily. Státy EFTA při jednáních navíc často vystupovaly nejednotně³¹ (Brandtner 1992: 329) a jejich pozice byla velmi oslabena³² po tom, co Švédsko, Finsko a Rakousko deklarovaly svůj záměr vstoupit do ES/EU a Švýcarsko členství v EHP odmítlo v referendu.

Efekt mechanismu kondicionality se v praxi projevuje podřizováním se i takovým právním normám, které lze z pohledu Norska označit za nežádoucí či kontroverzní. Příkladů existuje celá řada, přičemž nejproblematictější případy často končí u Soudního dvora EFTA – od vzniku EHP do konce roku 2018 šlo celkem o 32 sporů mezi Norskem a Kontrolním úřadem EFTA. (Soudní dvůr EFTA 2018) Relativně krátce po vstupu do EHP se Norsko například muselo do určité míry vzdát jednoho z nástrojů své tradiční politiky podporující obyvatele v odlehlých a řídko osídlených regionech. Tamním zaměstnancům totiž byla státem účtována nižší sazba daně za sociální zabezpečení, což ovšem odporovalo pravidlům vnitřního trhu, jenž zvýšení státní podpory či zvýhodňování na základě místa bydliště v takovéto podobě nepřipouští. Na porušení pravidel EHP upozornil v roce 1995 Kontrolní úřad EFTA a v roce 1999 mu dal svým rozhodnutím za pravdu i soud. (Soudní dvůr EFTA 1999) Norsko tak bylo nuceno zcela zreformovat tento tradiční nástroj regionální podpory, který v zemi v nezměněné podobě fungoval více než dvě dekády. (Archer 2005: 127)

Mediálně známý příklad zásahu do norské suverenity se týká rovněž sektoru energetiky. Jedná se o oblast, která má pro norskou ekonomiku klíčový význam, jelikož ropný průmysl je pro zemi tím vůbec nejdůležitějším. Norsko je třetím největším exportérem zemního plynu na světě, v případě vývozu ropy pak zaujímá

³¹ Důvodem byla i postupná ztráta zájmu o projekt EHP těmi státy, které již během jednání deklarovaly svůj záměr vstupu do ES/EU.

³² Podle Kuxe a Sverdrupa (2000: 242) byl vztah mezi EFTA a EU v začátcích jednání o EHP vyvážený – objem jejich vzájemného obchodu byl v té době větší než součet objemu obchodu mezi EU a USA a EU a Japonskem.

osmou příčku³³, což činí ropu a plyn hlavními exportními komoditami ekonomiky země. Z tohoto důvodu Norsko tradičně usiluje o maximální možnou státní kontrolu nad tímto sektorem, od vstupu do EHP se však musí podřizovat unijním pravidlům regulujícím trh s energetickými surovinami. V roce 1998 vešla v platnost unijní směrnice nastolující společná pravidla pro přenos, distribuci, dodávky a skladování zemního plynu (Rada EU 1998), jejímž cílem byla liberalizace obchodu se zemním plynem. V Norsku v té době o prodeji této suroviny rozhodoval Výbor pro jednání o zemním plynu tvořený zástupci tří domácích energetických společností, jimž byl norskou vládou garantován dlouhodobý odběr. Norský systém sice de iure nevyklučoval z obchodu zahraniční společnosti, de facto však byly systémově diskriminovány, což vedlo k několika vyšetřováním ze strany Kontrolního úřadu EFTA. (Claes 2002: 315) Po přijetí nové směrnice o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem tlak na Norsko ještě zesílil. Ačkoli se norská vláda bránila, byla donucena po čtyřech letech odmítní rozpustit Výbor pro jednání se zemním plynem a přijmout směrnici o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem. (Norská vláda 2002) Norsko tak přišlo o svůj přímý vliv na prodej zemního plynu, přestože ho považovalo za strategicky důležitý. Podle Daga Haralda Claese (2002), který se zabýval europeizací Norska v oblasti energetiky, tento případ v kostce ilustruje problematiku chybějících vyjednávacích možností Norska při vytváření a schvalování pravidel vnitřního trhu.

Efektivnost mechanismu kondicionality v praxi lze pozorovat také například prostřednictvím statistik transpozičního deficitu,³⁴ které od roku 1997 vydává Kontrolní úřad EFTA. Norsko se z dlouhodobého hlediska řadí mezi země s relativně důslednou implementací evropské legislativy. V letech 2013 až 2014 se však jeho pozice výrazně zhoršila a transpoziční deficit vrostl na hodnotu kolem dvou procent, tedy na dvojnásobek stanoveného maxima.³⁵ Toto zhoršení značně znepokojilo Evropskou komisi. Ta přitom na přibývajícím počtu případů nepřijatých právních aktů EU ve státech EFTA včetně Norska upozorňovala už v roce 2012 ve svém hodnocení EHP k příležitosti výročí dvaceti let od podpisu zakládací smlouvy. (Evropská komise

³³ V roce 2017 činil podíl těchto energetických surovin na celkovém norském exportu 24 %. (Norská vláda 2018a)

³⁴ Podíl směrnic, které členským státům zbývá převést do národního práva a u nichž již vypršela lhůta, do které tak mělo být učiněno.

³⁵ Snížení důrazu na evropské záležitosti v Norsku tou dobou lze částečně vysvětlit parlamentními volbami v září 2013 a poté sestavováním nového kabinetu.

2012: 6-9) Nárůst transpozičního deficitu vyvolal politický tlak na Norsko ze strany Kontrolního úřadu EFTA i Evropské komise, situace byla popisována jako alarmující a vyloučena nebyla ani implementace sankcí. (Kontrolní úřad EFTA 2015a: 2) Norsko reagovalo bezprostředním přijetím chybějící legislativy a v říjnu 2015 již jeho transpoziční deficit činil 0 procent. (Kontrolní úřad EFTA 2015b: 2)

Pro způsob přijímání evropských právních norem, který má formu *de facto* pasivního přelévání směrnic a nařízení z Bruselu do norského právního řádu a v rámci něhož plní Smíšený výbor EHP pouze funkci „převodové páky,“ se uchytil termín *fax democracy*, jehož autorem je bývalý premiér Norska Jens Stoltenberg. (Zatschler 2017:123) Výše uvedené příklady vyplývající z principu kondicionality dokládají, že ačkoli Norsko zůstalo vně EU, unijní legislativa platná pro EHP je vůči norskému právu dominantní, a to i v oblastech, nad nimiž země tradičně udržovala maximální možnou kontrolu. Lze tak souhlasit se Schimmelfennigovým tvrzením (2015: 8), že v případě, kdy ekonomické benefity – v tomto případě přístup Norska na evropský vnitřní trh – převažují nad ztrátou suverenity, funguje kondicionalita jako vysoce účinný mechanismus europeizace.

Členství Norska v EHP má však kromě legislativy jako takové zásadní vliv i na administrativu a státní aparát, který se musel narůstající unijní agendě přizpůsobit. Touto stránkou europeizace Norska se zabývala řada teoretiků, například Morten Egeberg a Jarle Trondal (1999), Ulf Sverdrup (1998) nebo Per Laegreid spolu s Runolfurem S. Steinthorssonem a Baldurem Thorhallssonem (2004). Adaptace norské administrativy na evropská pravidla má své počátky už v osmdesátých letech, kdy odstartoval tzv. Lucemburský proces.³⁶ Norská vláda začala díky zájmu o projekt jednotného evropského trhu vyvíjet tlak na sblížení vlastní administrativy s ES. Už v roce 1988 dala premiérka Gro Harlem Brundtlandová všem ministerstvům pokyn k vytvoření analýzy souladu nově přijímané domácí legislativy s *acquis*. V případě výrazných odlišností pak muselo buď dojít k úpravě návrhu, nebo bylo nutné nesoulad s evropskými pravidly řádně odůvodnit. (Sverdrup 1998: 159) Vůbec nejsilnější europeizační tlak na norskou administrativu působil v období vyjednávání norského členství v ES/EU, zejména během tzv. *interim period* od června do listopadu 1994, kdy se Norsko jakožto kandidátská země zapojovalo do jednání na půdě Evropské

³⁶ Postupné sblížení ES a EFTA, které odstartoval jejich společný summit v Lucemburku v roce 1984. (Cihelková 2007:255)

komise, COREPERu a Rady – zde konkrétně norská administrativa spolupracovala ve více než 430 výborech. Důsledkem takto zvýšené intenzity participace bylo zrychlení procesu adaptace státního aparátu na unijní agendu. Vznikla řada nových pracovních skupin a expertních výborů specializovaných na evropské otázky – v rámci kabinetu dosud plní důležitou koordinační roli především Vládní výbor pro evropské záležitosti. (Narud, Strom 2000: 142)

Převážnou část evropské každodenní agendy ovšem převzal stávající státní aparát. Na administrativní úrovni ji v rámci jednotlivých ministerstev připravuje byrokratická soustava zahrnující systém speciálních výborů pro koordinaci úkolů souvisejících s plněním Smlouvy o EHP. Norští úředníci se zároveň účastní jednání výborů a pracovních skupin Evropské komise ve fázi přípravy legislativy a v souladu s vládní linií pak vytvářejí základ pro norský postoj vůči jednotlivým unijním návrhům. Ty, které jsou problematické, postupují k posouzení Koordinačnímu výboru. Na politické úrovni se pak těmito tématy zabývá vedení jednotlivých ministerstev a Parlamentní výbor pro EHP, přičemž nejdůležitější otázky dále projednává vláda. (Archer 2005: 86) Z výzkumu Laegreida, Steinthorssona a Thorhallssona (2004: 358) vyplývá, že přibližně čtvrtina norských ministerských odborů kvůli narůstající administrativě související s EHP navýšila počet svých úředníků. Největší změny se týkaly zejména ministerstva obchodu a průmyslu a ministerstva zahraničních věcí, v rámci něhož vznikl samostatný odbor pro evropské záležitosti. Během první vlády Erny Solbergové od října 2013 do ledna 2018 dokonce tento odbor získal status samostatného ministerstva a Norsko tak jakožto nečlenský stát EU mělo vlastního ministra pro Evropskou unii a EHP.³⁷ (Rieker 2017: 295)

Jmenované institucionální změny, jejichž hlavním motivem je co největší možná adaptace norské administrativy na procesy vyplývající ze Smlouvy o EHP, jsou dalším projevem europeizace nečlenského státu. Jejich iniciátorem je ovšem v tomto případě samotné Norsko, které se s cílem zefektivnění své evropské politiky vydalo cestou dobrovolného následování. Takovéto jednání odpovídá nepřímé europeizaci, konkrétně kategorii externalizace, kdy se daný aktér snaží adaptovat na EU tak, aby minimalizoval vlastní ztráty. Důsledkem členství v EHP tedy není pouze přijímání

³⁷ Během této doby se na pozici vystřídali čtyři lidé. V druhém kabinetu Erny Solbergové byly pravomoci ministra přesunuty opět pod hlavičku ministerstva zahraničních věcí.

evropské legislativy, ale rovněž státem iniciované zásahy do struktury domácích institucí s cílem jejich přizpůsobení evropské agendě.

3. 2 Europeizace Norska nad rámec EHP – příklad zahraniční a bezpečnostní politiky

Těsná vazba Norska na EU skrze EHP je logickým vyústěním snahy země o dosažení ekonomických benefitů plynoucích z účasti na evropském vnitřním trhu. Norsko jde ovšem ve spolupráci s EU ještě dál a podílí se na i celé řadě politik, z nichž jednoznačné ekonomické benefity neplynou – ať už jde o zapojení do Schengenské dohody, spolupráci v oblasti vědy a výzkumu, ochrany životního prostředí a dalších oblastí. Velký důraz klade samotné Norsko především na silnou kooperaci s EU v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. Základním kamenem této spolupráce je Prohlášení vlád členských států ES/EU a států EFTA o politickém dialogu, v němž se obě strany zavázaly *„pořádat neformální výměny názorů na ministerské úrovni na zasedáních Rady EHP, plně využívat stávajících diplomatických cest (...) a provádět neformální konzultace při příležitosti konferencí a v rámci mezinárodních organizací.“* (Dohoda o EHP 1994: 337) Tuto de facto nezávaznou koordinaci zahraniční politiky Norsko provádí s důsledností členského státu EU – v zahraničněpolitických otázkách kopíruje unijní linii a připojuje se prakticky ke všem deklaracím a opatřením EU týkajícím se zahraniční politiky. (Archer 2005: 141) Výjimkou nejsou například ani protiruské sankce, které Norsko uplatňuje stejně jako EU (Norská vláda 2018b), nebo spolupráce na Evropské politice sousedství, včetně finanční podpory projektů Východního partnerství. (Rieker 2017: 297)

Norsko rovněž vynakládá nemalé úsilí na podporu unijních vojenských a civilních misí: *„Je norským zájmem hledat na mezinárodní otázky a globální i regionální výzvy společná řešení s Evropskou unií. (...) Spolupráce s EU v této oblasti je pro norskou bezpečnost zcela klíčová.“* (Ministerstvo zahraničí Norska 2014: 16-17) V kontextu norské poválečné bezpečnostní politiky je však tento přístup zajímavým obratem, Norsko se totiž desítky let soustředilo výlučně na svou silnou atlantickou vazbu a k procesu evropské integrace v oblasti bezpečnosti se stavělo spíše odmítavě. Nejen, že je zakládajícím členem NATO, ale díky své strategické pozici

bylo během studené války silně podporováno přímo Spojenými státy.³⁸ Tuto pozici Norsko nechtělo měnit ani po rozpadu Sovětského svazu, a v oblasti bezpečnosti proto nadále zastávalo konzervativní atlanticismus. V roce 1992 se sice stalo přidruženým členem Západoevropské unie (ZEU), z pohledu Norska šlo ale o naprosto okrajovou platformu, jejímž cílem byla pouze koordinace evropských států NATO. Prvním náznakem, že takovýto postoj bude nutné přehodnotit, byl podpis Maastrichtské smlouvy a následně vznik Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU (SZBP). Jakožto kandidátská země se pak Norsko v roce 1994 během *interim period* mohlo plně zapojit do řady projektů pod hlavičkou SZBP, a i přes konečný výsledek referenda o členství v EU stihlo v tomto ohledu projít důležitou socializací. (Rieker 2006b: 159) Posledním impulsem pro zásadní přehodnocení orientace norské bezpečnostní politiky se stal summit v St. Malo v roce 1998, jehož výsledkem byla shoda Francie a Velké Británie na vytvoření autonomních vojenských kapacit EU, čímž se Unie stala důležitým aktérem i mimo ekonomickou oblast.

Z obavy, aby nebylo marginalizováno, začalo Norsko navzdory nečlenství v EU hledat svou cestu ke vznikající evropské bezpečnostní a obranné politice (EBOP, později SBOP). Tehdejší premiér Kjell Magne Bondevik Evropskou unii žádal, aby na základě statusu přidruženého člena ZEU mělo Norsko stejný status i v nově vznikajících strukturách EBOP, jako jsou Politický a bezpečnostní výbor nebo Vojenský výbor, a mohlo se v nich podílet na konzultacích. (Rieker 2002: 22) EU však takovéto zapojení jakýchkoli nečlenských států vyloučila a Norsko pochopilo, že aby se neocitlo na okraji zájmu bezpečnostních struktur Evropy a potažmo i NATO, musí v této oblasti namísto požadavků vyvinout vlastní iniciativu. Takovýto pohled podporovala od roku 2000 i nová proevropská vláda vedená premiérem Jensem Stoltenbergem. Devadesátá léta a začátek nového tisíciletí tak byly pro Norsko obdobím postupné proměny jeho bezpečnostní identity, s níž souvisel i přechod od striktně teritoriálního pojetí bezpečnosti k většímu důrazu na *soft security*. Pernille Riekerová (2001: 20-23) popsala tuto proměnu jako důsledek procesu europeizace a socializace, přičemž k identifikaci jeho fází využila typologii Thomase Risseho a Kathryn Sikkinkové (1999). Stupně europeizace norské bezpečnostní politiky shrnuje tabulka č. 4.

³⁸ Toto partnerství je popisováno jako „aliance uvnitř aliance.“ Kromě úzké politické spolupráce těchto dvou států na půdě NATO Spojené státy také výrazně finančně podporovaly norské vojenské síly. (Rieker 2006b: 154)

Tabulka č. 4: Europeizace bezpečnostní identity Norska

	1990 - 1992	1992 - 1995	1995 -
	První fáze: Dominance tradičního diskurzu	Druhá fáze: Nový diskurz kombinovaný s původním	Třetí a čtvrtá fáze: Adaptace a změna bezpečnostní identity
Hlavní úkoly ozbrojených sil	Teritoriální obrana (vliv NATO)	Teritoriální obrana (vliv NATO)	Teritoriální obrana (vliv NATO) a krizový management (vliv EU a NATO)
Širší pojetí bezpečnosti		Důraz na <i>soft security</i> (vliv EU)	Rozvoj komplexního pojetí bezpečnosti (vliv EU)

Zdroj: Rieker 2001: 23

Výchozím bodem europeizace norské bezpečnostní identity je její první fáze, v níž hlavní autority norské bezpečnostní politiky zastávají principy tradičního bezpečnostního diskurzu navzdory proměně mezinárodního kontextu. V druhé fázi již někteří domácí aktéři začínají prosazovat adaptaci na bezpečnostní diskurz EU, především větší důraz na tzv. *soft security*, což u jejich oponentů vzbuzuje potřebu bránit dosavadní linii. Hlavní cíle bezpečnostní politiky se zde ještě nemění, probíhá ale živá diskuze. Ve třetí fázi si již nutnost přehodnocení dosavadního kurzu uvědomuje samotná vláda. Riekerová zde uvádí jako příklad zavedení speciální komise, která měla zhodnotit dosavadní směřování norské bezpečnostní politiky a posoudit její další cíle. V rámci čtvrté fáze nastává přesvědčení, že spolupráce s EU v této oblasti a větší důraz na *soft security* jsou klíčovým bezpečnostním zájmem Norska, což dokládá i změna rétoriky vlády směrem k občanům. Koncept Risseho a Sikkinkové zahrnuje i pátou fázi, jíž by podle Riekerové odpovídala bezpodmínečná institucionalizace všech evropských norem v této oblasti. Ta však není možná bez plného členství v EU.

Výsledkem nového aktivnějšího přístupu Norska k bezpečnostní dimenzi EU je celá řada dohod, které vzájemné vztahy v této oblasti institucionalizují. Stěžejní je především Smlouva mezi EU a Norskem o vytvoření rámce pro účast Norska na

operacích EU pro řešení krizí (Norská vláda 2004),³⁹ která byla v praxi poprvé uplatněna hned v roce 2004 na vojenské misi EUFOR Althea v Bosně a Hercegovině a na jejímž základě se Norsko zapojilo do řady dalších operací v rámci EBOP/SBOP.⁴⁰ V roce 2006 pak Norsko jako první neunijní stát podepsalo asociační dohodu s Evropskou obrannou agenturou, kde spolupracuje především na projektech týkajících se technologií a výzkumu. (Evropská obranná agentura 2017)

Ještě vyšší míru integrace Norska do struktur EBOP/SBOP zajistila podle Helene Sjursenové (2012: 6) jeho participace na EU Battlegroups.⁴¹ Norské jednotky jsou součástí skupiny Nordic Battlegroup, na které se podílí také Švédsko, Finsko, Irsko a pobaltské státy. Pohotovostní službu držela Nordic Battlegroup v roce 2008, 2011 a 2015. O případném ostrém nasazení Battlegroup ovšem rozhoduje Rada EU a podle Sjursenové se proto jedná o zásadní zásah do norské suverenity, jelikož v tomto orgánu nemá jako nečlen žádné zastoupení. Rovněž Pernille Riekerová (2006a: 282) zdůrazňuje, že na rozdíl od návrhů týkajících se EHP nedisponuje Norsko v rámci zahraniční a bezpečnostní politiky ani vlivem na decision-shaping, a přesto je v této oblasti integrováno více než některé členské státy – jmenovitě Dánsko, jež si vyjednalo úplnou výjimku z obranné spolupráce EU, ale také Malta, která neparticipuje na projektu EU Battlegroups. (Evropský parlament 2006: 9) Pernille Riekerová (2006a: 292-295) se proto snažila nalézt odpověď na otázku, proč Norsko takto postupuje a uvádí tři možné důvody, jež se vzájemně prolínají. Prvním je snaha o zamezení vlastní marginalizace na poli evropské, potažmo severoatlantické bezpečnostní politiky skrze co největší možnou participaci, a to i za cenu ztráty rozhodovacích pravomocí. Druhým důvodem je role norských diplomatů a seniorních byrokratů působících na ministerstvech zahraničí a obrany, kteří usilují o co možná největší zapojení Norska

³⁹ Do té doby se Norsko podílelo i na vojenské operaci EU v Makedonii a na policejních misích v Bosně a Hercegovině a v Makedonii. Tyto byly řešeny ad hoc dohodami. (Sjursen 2015: 194)

⁴⁰ Kromě mise v Bosně a Hercegovině Norsko přispělo například k realizaci námořní operace EU NAVFOR Atalanta reagující na pirátské útoky u pobřeží Somálska. (Norská vláda 2009)

⁴¹ Jedná se o bojové uskupení čítající zhruba 1 500 vojáků vytvářené z armád členských států Unie. Aktuálně působící skupina drží vždy půlroční pohotovost, během níž je připravená zasáhnout v případě krize ohrožující bezpečnostní zájmy EU. Battlegroups musí být na základě rozhodnutí Rady EU schopny zahájit akci do deseti dnů a udržet ji bez vnější podpory po dobu třiceti dnů. Tyto jednotky ovšem doposud nebyly v praktické rovině využity. (ESVČ 2017)

do unijních struktur. Třetím důvodem je podle Riekerové neustálé přibližování Norska k EU poháněné procesem europeizace.

Optikou Schimmelfennigova konceptu mechanismů europeizace lze konstatovat, že integrace Norska v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky EU odpovídá kategorii imitace, ale do značné míry také kategorii socializace. V prvním případě nelze pochybovat o tom, že Norsko v této oblasti Unii následuje na základě vlastní volby – tedy na základě nepřímého vlivu a logiky vhodnosti. Důsledkem procesu imitace se ale také dostává do přímé interakce s unijními aktéry, ať už v jednotlivých institucích nebo na politických jednáních, čímž dochází rovněž i k socializaci.

4. Bottom-up europeizace Norska

Výzkumem europeizace nečlenských zemí EU – a speciálně přímo Norska – se zabývá celá řada teoretiků, jejich práce se však soustředí převážně na změny na národní úrovni zapříčiněné vlivem EU. Mnohem méně prostoru je věnováno opačnému směru europeizace, bottom-up, k němuž sice pochopitelně dochází v mnohem menší míře, Norsko ale přesto věnuje nemalé úsilí tomu, aby ho co nejvíce zužitkovalo. Od té doby, co se stalo součástí EHP, se navíc naučilo v unijních procesech výborně orientovat a také se do nich zapojovat. (Palmowski 2011: 649) Cílem této kapitoly bude analýza postupů a mechanismů, které k tomu využívá, a také shrnutí některých příkladů bottom-up europeizace Norska.

4.1 *Decision-shaping mechanisms in the EHP*

Samotný termín decision-shaping nemá oporu v primárním právu EU ani ve Smlouvě o EHP. Nicméně ustálil se právě ve spojitosti s rolí států EFTA zapojených do EHP při tvorbě unijní legislativy jako de facto oficiální kompenzace za absenci v decision-making procesu. V širším slova smyslu decision-shaping zahrnuje formální i neformální procesy probíhající v rámci spolupráce mezi zástupci EFTA a EU během přípravy unijní legislativy, ale i při tvorbě nelegislativních nástrojů, tzv. *soft law*. V tomto pojetí se jedná obecně o dialog a konzultace mezi jednotlivými zástupci a institucemi EFTA a EU, například o jednání mezi Evropským parlamentem a Společným parlamentním výborem EHP. (EFTA 2009: 20) V užším slova smyslu označuje pojem decision-shaping určitou míru participace na prelegislativní fázi vedené Evropskou komisí, případně na rané fázi legislativního procesu. Hlavním cílem je ovlivnit podobu daného legislativního návrhu ještě před tím, než o něm Rada EU a Evropský parlament rozhodnou. „*Neúčast na formálním rozhodovacím procesu v EU činí mechanismus decision-shaping tím nejdůležitějším nástrojem ovlivňování evropské legislativy, kterým státy EFTA disponují. Decision-shaping mechanisms jsou také významným zdrojem informací o vývoji nových politik a legislativních iniciativ na poli EU.*“ (Kieber-Beck 2009: 8)

Možnost podílet se do určité míry na přípravné fázi unijní legislativy je vymezena Smlouvou o EHP. Ta především zajišťuje zástupcům Norska, Islandu a

Lichtenštejnska přístup na jednání expertních skupin⁴², programových výborů⁴³ a rovněž výborů komitologie.⁴⁴ (Dohoda o EHP 1994: čl. 81 a 100) Pro státy EFTA jsou tyto tři kanály stěžejním prostorem pro získávání důležitých informací přímo od Komise i členských států EU a především jim umožňují sdělit a vysvětlit své národní postoje ještě v počáteční fázi přípravy legislativního návrhu, případně prováděcího aktu. Snahou zástupců států EFTA je přitom prosadit vlastní návrhy a maximalizovat svůj vliv na unijní legislativu platnou pro EHP. Klíčovou platformu tak představují zejména expertní skupiny, v nichž mají odborníci zastupující státy EFTA rovnocenné postavení jako experti členských států. Vzhledem k tomu, že doporučení expertních skupin nejsou pro Komisi závazná, jsou zástupci EFTA států motivováni, aby byly jejich návrhy a argumenty maximálně kredibilní a konstruktivní, a tím také pro Komisi hodnotné. (Archer 2005: 86) „*Norská vláda dohlíží na to, aby norští účastníci odborných a pracovních skupin a výborů kvalitně informovali o pozicích Norska a aby co nejúčinněji prosazovali naše zájmy.*“ (Ministerstvo zahraničí Norska 2018: 24) Podle protokolu 37 Smlouvy o EHP se navíc státy EFTA mohou účastnit také několika dalších výborů mimo rámec vnitřního trhu, například se jedná o farmaceutický výbor, vědecký výbor pro potraviny nebo výbor pro dopravní infrastrukturu.

Dalším z mechanismů decision-shaping jsou komentáře zástupců EFTA k již vypracovaným návrhům. Jakmile Komise nový legislativní návrh relevantní pro EHP předloží, dle článku 99 Smlouvy o EHP si vyžádá stanovisko odborníků států EFTA – stejně jako žádá o stanovisko členských států EU. Státy EFTA mohou své komentáře poskytnout samostatně, případně mohou svůj postoj koordinovat, což zpravidla činí prostřednictvím pracovních skupin EFTA a s pomocí odborníků Sekretariátu EFTA.⁴⁵ (Jonsdottir 2013: 49) Výsledný komentář v několika bodech shrnuje postoj k danému návrhu, důvody souhlasu či nesouhlasu a případně obsahuje vlastní návrh řešení konkrétního problému – zde je zásadní konzistentnost se všemi předchozími vyjádřeními směrem k dané problematice. Komentáře jsou zasílány jak zástupcům

⁴² Jež se zabývají návrhy relevantními pro oblast EHP.

⁴³ Výbory spravující programy mimo čtyři svobody. Při přijímání rozhodnutí je dle Společného prohlášení č. 15 Smlouvy o EHP přihlíženo ke stanovisku vyjádřenému státy EFTA stejným způsobem, jako ke stanovisku vyjádřenému členskými státy EU.

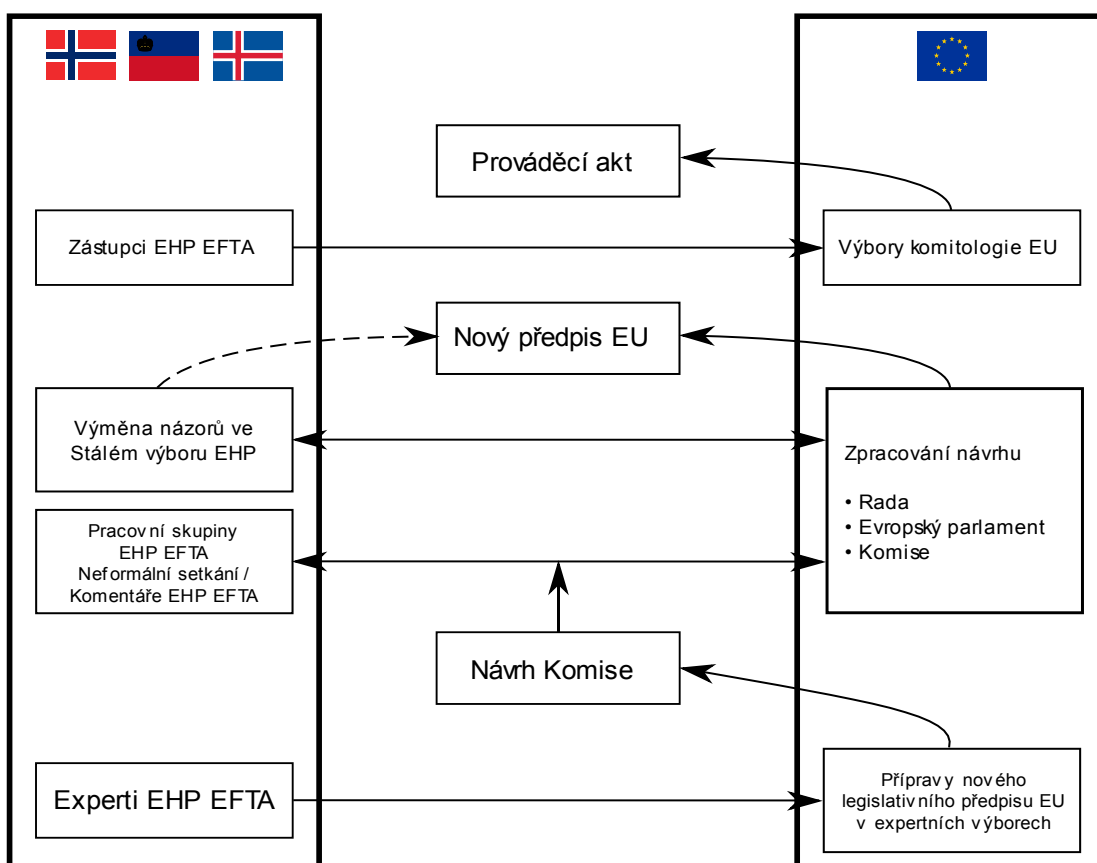
⁴⁴ Zde však mají zástupci států EHP EFTA pouze status pozorovatele a nedisponují hlasovacím právem.

⁴⁵ Aktualizovaný seznam všech společných komentářů je dostupný na oficiálních webových stránkách EFTA.

Komise, tak i Radě a Evropskému parlamentu. Zástupci EFTA se mohou zvláště vyjádřit i k jednotlivým změnám daného návrhu během různých fází legislativního procesu. „Evropský parlament a Rada projevují zvyšující se tendenci vydávat k nařízením a směrnicím předloženým Komisí pozměňovací návrhy, na které je potřeba co nejdříve zareagovat prostřednictvím komentáře. Pro Norsko je proto důležité soustředit se nejen na vznik návrhu na půdě Evropské komise, ale i na jednotlivá čtení v Evropském parlamentu a v Radě EU.“ (Ministerstvo zahraničí Norska 2013: 11)

Vzájemná konzultace před finálním přijetím návrhu Radou probíhá také v rámci průběžného informačního a konzultačního procesu na půdě Smíšeného výboru EHP. (Dohoda o EHP 1994: čl. 99) Mechanismy, které podle Smlouvy o EHP umožňují státům EFTA zapojení do přípravy nové unijní legislativy, shrnuje diagram č. 1:

Diagram č. 1: Participace států EHP EFTA na přípravě nové unijní legislativy

Zdroj: Autorka na základě EFTA 2009: 17

Hlavní strategií Norska i ostatních států EFTA je pečlivá příprava na jednání ve výborech a pracovních skupinách a přesné stanovení priorit, což umožňuje včasnou reakci na jednotlivé návrhy i na jejich případné změny. EFTA na svých speciálních

seminářích zaměřených přímo na mechanismy decision-shaping předložila sérii doporučení, které by zástupci členských zemí při jednáních o nové legislativě měli dodržovat. Nejdůležitějším bodem je zde právě zásada včasného zásahu. „*Své návrhy předložte co nejdříve. Dobré načasování je klíčové, postoje k legislativě by měly být předány hned na začátku celého procesu. Právě v nejranější fázi přípravy legislativy závisí Komise na odborných externích zdrojích nejvíce. Čím později se aktér do projednávání nového legislativního návrhu zapojí, tím více se bude potýkat s nejrůznějšími politickými zájmy, které musí Komise rovněž zohledňovat.*“ (EFTA 2009: 42) Snahou zástupců EFTA států je rovněž snaha najít při každém jednání na úrovni expertních skupin a výborů partnery z členských států, s jejichž podporou je možné konkrétní návrh snadněji prosadit.

Fungování zmiňovaných mechanismů v praxi závisí především na každodenní práci úředníků a odborníků států EFTA, kteří musí neustále reagovat jak na přibývající agendu, tak i na institucionální změny v samotné EU. Například s posílením pravomocí Evropského parlamentu skrze Lisabonskou smlouvu vzrostl v rámci decision-shaping význam komentářů, naopak konzultace ve Stálém výboru EHP jsou již pro jakékoli ovlivnění legislativních návrhů v podstatě marginální platformou. (Holter 2017: 10)

4. 2 Kanály pro decision-shaping mimo EHP

Zatímco skrze Smlouvu o EHP se zástupci Norska mohou zapojit pouze do pracovních skupin a výborů spadajících pod autoritu Komise a na vyšší úrovni jednání již přístup nemají, Schengenská dohoda je v tomto ohledu poněkud vstřícnější. Spolu s ostatními zeměmi mimo EU, jež jsou ale zároveň součástí Schengenu,⁴⁶ má totiž Norsko zastoupení ve Smíšeném výboru. Jedná se o orgán tvořený zástupci vlád členských států EU, ostatních zemí Schengenu a Komise. Teprve když jsou návrhy pro nové předpisy schengenského *acquis* projednány ve Smíšeném výboru, mohou být přijaty členskými státy EU v Radě. (Tanil 2012: 58-59) „*Norsko je skrze Smíšený výbor zapojeno do všech jednání, jež se Schengenu týkají. Výbor je taktéž informován o takových rozhodnutích, která sice do oblasti působnosti dohody nespádají, ale pro schengenskou spolupráci mohou být důležitá.*“ (Norská vláda 2018c) Rovněž

⁴⁶ Kromě Norska jde o další státy EFTA včetně Švýcarska.

v případě legislativy týkající se Schengenu je s ohledem na efektivní decision-shaping zdůrazňována zásada „včasného zásahu.“

Dohoda o EHP a Schengenská smlouva jakožto dva nejdůležitější pilíře vztahů Norska a EU vymezují formální kanály pro spolupráci na přípravě unijní legislativy. Norsko se ale snaží kromě efektivní práce na formální rovině hledat pro prosazování svých zájmů v Bruselu stále nové cesty. „*Jako nečlenský stát musí Norsko pro komunikování svých postojů plně využívat již existující smluvně dané kanály, ale také stále vytvářet nové.*“ (Ministerstvo zahraničí Norska 2018: 23) V tomto ohledu plní důležitou roli Mise Norska při EU v Bruselu (*Mission of Norway to the EU*). Tvoří ji zástupci norských ministerstev a diplomaté, kteří na každodenní bázi udržují a rozvíjí kontakty s Evropskou službou pro vnější činnost a se všemi unijními institucemi.⁴⁷ Mezi jejich hlavní úkoly patří mimo jiné i získávání informací a podkladů k připravované legislativě týkající se EHP nebo Schengenu, na jejichž základě se může Norsko rozhodovat při formování své pozice v rámci decision-shaping. (Ministerstvo zahraničí Norska 2013: 55)

Klíčové jsou rovněž bilaterální vztahy s jednotlivými členskými státy EU – především s dalšími severskými zeměmi Švédskem, Finskem a Dánskem, na něž má Norsko tradičně silné vazby a sdílí s nimi řadu zájmů. Podle své Evropské strategie pro roky 2018-2021 chce také Norsko pokračovat i na spolupráci v neformálních skupinách sdružujících státy EU na základě nejrůznějších iniciativ. Jako příklad uvádí strategie participaci na *Green Growth Group*, jejímž cílem je prosadit v EU přísnější opatření vedoucí ke snižování emisí. Norsko vidí v tomto typu spolupráce příležitost najít mezi členskými státy další partnery se stejnými prioritami. To má hlavně strategický význam, jelikož tyto partneři pak mohou na rozdíl od Norska pokračovat v prosazování společných priorit i na rozhodovací úrovni v EU.

V neposlední řadě si norská vláda uvědomuje také význam evropských agentur, a proto i zde podporuje zapojení svých odborníků tak, aby byl zásah norského decision-shaping co největší. Norsko participuje jako pozorovatel ve více než třech desítkách evropských agentur a podle tabulky č. 5 je zřejmé, že v navazování vztahů s nimi je aktivní i mimo rámec EHP a Schengenské dohody.

⁴⁷ Podle Gänzleho a Henökla (2017) je Norsko jedinou nečlenskou zemí, která má stálé zastoupení v Evropském parlamentu.

Tabulka č. 5: Norská účast v evropských agenturách

Na základě členství v EHP nebo Schengenu	Na základě bilaterálních smluv s EU nebo účasti na evropských programech
Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž (FRONTEX)	Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast (EACEA)
Evropská agentura pro životní prostředí (EEA)	Evropská obranná agentura (EDA)
Evropská agentura pro chemické látky (ECHA)	Evropský policejní úřad (EUROPOL)
Evropská agentura pro bezpečnost letectví (EASA)	Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti (EMCDDA)
Evropský orgán pro bankovníctví (EBA)	Výkonná agentura Evropské rady pro výzkum (ERC)
Evropské středisko pro prevenci a kontrolu nemocí (ECDC)	Satelitní středisko Evropské unie (SatCen)
Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci (EU-OSHA)	Jednotka Evropské unie pro justiční spolupráci (EUROJUST)
Evropský inovační a technologický institut (EIT)	Výkonná agentura pro výzkum (REA)
Evropská agentura pro námořní bezpečnost (EMSA)	Výkonná agentura pro spotřebitele, zdraví, zemědělství a potraviny (CHAFEA)
Evropský úřad pro bezpečnost potravin (EFSA)	
Evropská nadace pro zlepšení životních a pracovních podmínek (EUROFOUND)	
Agentura pro evropský GNSS (GSA)	
Evropská léková agentura (EMA)	

Evropský orgán pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění (EIOPA)	
Evropská agentura pro bezpečnost sítí a informací (ENISA)	
Evropská železniční agentura (ERA)	
Evropský orgán pro cenné papíry a trhy (ESMA)	
Evropská rada pro systémová rizika (ESRB)	
Evropská agentura pro vzdělávání v oblasti vymáhání práva (CEPOL)	
Evropský podpůrný úřad pro otázky azylu (EASO)	
Výkonná agentura pro malé a střední podniky (EASME)	
Evropské středisko pro rozvoj odborného vzdělávání (CEDEFOP)	
Agentura pro spolupráci energetických regulačních orgánů (ACER)	

Zdroj: Autorka na základě Mise Norska při EU 2017 a EFTA 2017

4. 3 Příklady norské bottom-up europeizace

Do jaké míry jsou státy EFTA či samotné Norsko ve svém působení na jednáních o unijních pravidlech efektivní a jak velký je vliv decision-shaping v praxi, není možné kvůli komplexnosti celého legislativního procesu a relativně nepatrné roli Norska v něm věrohodně posoudit. Stephan Kux a Ulf Sverdrup (2000: 248) spolu s Kjellem A. Eliassenem a Nickem Sitterem (2003:139) se však shodují, že potenciální vliv nečlenských států závisí především na tom, jaký návrh je projednáván. Největší šanci uspět má Norsko především v těch oblastech, v nichž má silné zájmy a zejména vysokou odbornost a kredibilitu – tedy například v sektorech ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje, energetiky nebo námořní politiky, ale i v řadě oblastí

týkajících se výlučně vnitřního trhu. Hlas států EFTA je naopak téměř bezvýznamný při projednávání takových návrhů, které jsou považovány za politicky citlivé a v nichž tolik nerozhoduje odbornost, ale hlavně zájmy členských států EU nebo Komise.

Samotné Norsko se ve svých oficiálních vládních dokumentech snaží efektivitu svého působení v EU doložit a uvádí proto celou řadu příkladů, kdy byla jeho snaha ovlivnit unijní legislativu úspěšná. Roli významného decision-shapera sehrálo například při projednávání směrnice o geologickém ukládání oxidu uhličitého, která je v EU platná od roku 2009.⁴⁸ Základem pro tuto směrnici jsou do značné míry pravidla zavedená Konvencí pro ochranu mořského životního prostředí v severovýchodním Atlantiku (OSPAR), v rámci níž se Norsko díky vlastní zkušenosti s ukládáním oxidu uhličitého řadí mezi hlavní lídry.⁴⁹ To poskytlo dobrý výchozí bod norským odborníkům působícím v pracovní skupině zřízené Komisí, která měla přípravu nové směrnice na starosti. K jejím hlavním autorům tak patří právě skupina tvořená především zástupci z Norska, Velké Británie a Nizozemska. (Ministerstvo zahraničí Norska 2013: 11) V oblasti ochrany mořského ekosystému dokonce posloužila norská legislativa Evropské unii přímo jako vzor, a to konkrétně při přípravě rámcové směrnice o strategii pro mořské prostředí⁵⁰ platné od roku 2008. (tamtéž: 14) Norsko také bylo jako významný partner zapojeno od roku 2005 do jednání o vzniku Integrované námořní politiky EU, jejímž cílem je koordinovat námořní politiky jednotlivých členských států. Zástupci Norska, ale také Islandu, se podíleli na konzultacích s členskými státy a Komisí a na základě vlastních zkušeností předložili řadu návrhů, a to v rámci Společného parlamentního výboru EHP, na odborných konferencích pod hlavičkou Komise nebo na ministerských setkáních v Bruselu. (Borg 2009: 10-11)

Jako příklad aktivního přístupu Norska i během rané fáze legislativního procesu uvádí Bílá kniha norského ministerstva zahraničí směrnici o právech spotřebitelů, která byla Komisí předložena v roce 2008. Jelikož z pohledu Norska by původní návrh

⁴⁸ V Norsku směrnice vešla v platnost v roce 2013. (Shogenova et al. 2014: 6664)

⁴⁹ Své znalosti v této oblasti Norsko uplatnilo například i na půdě Mezivládního panelu pro změny klimatu při přípravě Zvláštní zprávy o zachycování a ukládání oxidu uhličitého.

⁵⁰ Přímořské členské státy jsou podle této směrnice povinny vypracovat a dodržovat strategie, jež mají chránit a zachovávat mořské prostředí, předcházet zhoršování jeho stavu nebo přispět k obnově již postižených mořských ekosystémů. (Rada EU 2008)

mohl spotřebitelská práva jeho občanů oslabit, vznikla intenzivní snaha směrnicí před jejím přijetím pozměnit. Tomuto záměru nahrával fakt, že ohledně směrnice vznikla debata na půdě Evropského parlamentu, který také předložil několik pozměňovacích návrhů. Norsko se do konzultací zapojilo především prostřednictvím komentářů EFTA a také přesvědčováním nerozhodnutých europoslanců a dalších aktérů. Výsledná podoba směrnice přijatá v roce 2011 již byla v souladu s norským postojem. „*Bylo zvláště důležité předložit Evropskému parlamentu konkrétní návrhy, a nikoliv pouze obecné připomínky. Přesvědčili jsme se, že uplatněny mohou být především během hledání kompromisu prostřednictvím dialogu. Zároveň se osvědčila komunikace s administrativními pracovníky Evropského parlamentu a sekretariátu parlamentních výborů. Rovněž se nám potvrdilo, že naše dlouhodobé zapojení do procesu projednávání návrhu zvyšuje důvěryhodnost zástupců Norska, což usnadňuje jejich přístup k relevantní aktérům v EU.*“ (Ministerstvo zahraničí Norska 2013: 10)

Podrobnou analýzu využití mechanismů decision-shaping neunijními státy EHP v praxi ve svém věštníku předložila rovněž EFTA. Jako názorný příklad bylo k tomuto účelu vybráno projednávání komplexního unijního nařízení o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek (REACH), do jehož výsledné podoby se ze států EFTA snažilo zasáhnout především právě Norsko. Jeho hlavním cílem bylo kromě řady technických záležitostí zajistit prostřednictvím tohoto nařízení povinnost firem nahrazovat nebezpečné látky za látky hodnocené jako méně nebezpečné ve všech případech, v nichž je to možné. (EFTA 2009: 26) Do prelegislativní fáze se odborníci ze států EFTA zapojili prostřednictvím pracovní skupiny pod hlavičkou Komise, která měla přípravu návrhu na starosti. S ohledem na význam nařízení pro vnitřní trh a na snahu Norska o prosazení jeho bezpečnostních zásad byly postupně využity pro decision-shaping i další kanály, včetně politických meetingů na nejvyšší úrovni. Chronologický přehled všech kroků iniciovaných ze strany EFTA a samotného Norska během projednávání návrhu shrnuje tabulka č. 6.

Tabulka č. 6: Postup EFTA a Norska během jednání o návrhu nařízení REACH

Únor 2001	Evropská komise předkládá Bílou knihu o strategii budoucí politiky v oblasti chemických látek a přípravků.
Květen 2001	EFTA předkládá komentáře k Bílé knize.
Únor 2002	EFTA předkládá komentáře k závěrům Rady a Evropského parlamentu týkajících se Bílé knihy.
Květen 2003	Evropská komise zahajuje konzultace k návrhu REACH. Zástupci EFTA se účastní pracovní skupiny.
Červenec 2003	Ministerstvo životního prostředí Norska předkládá detailní komentáře k prvotním návrhům nařízení REACH.
Říjen 2003	Komise předkládá návrh nařízení REACH.
Říjen 2004	Norský komentář k návrhu nařízení REACH navrhuje pět konkrétních vylepšení. Dopis s norskými návrhy je zaslán příslušnému zpravodaji v Evropském parlamentu.
Duben 2005	EFTA předkládá komentář k návrhu REACH vycházející z komentáře Norska.
	Státní tajemník norského ministerstva životního prostředí se účastní meetingů se zpravodaji v Evropském parlamentu. Norský ministr životního prostředí návrhy konzultuje s eurokomisařem pro podniky a průmysl a s ministrem zemědělství Velké Británie (v té době předsedající Radě EU).
	Norské ministerstvo životního prostředí předkládá komentáře k návrhu REACH po prvních diskuzích v rámci Rady a v Evropském parlamentu.
Listopad 2005	První čtení návrhu nařízení REACH v Evropském parlamentu.
	Norský ministr životního prostředí zasílá dopis eurokomisařům pro životní prostředí a pro podniky a průmysl, následně se setkává s prvním z nich.
Prosinec 2005	Návrhem nařízení REACH se začíná na nejvyšší úrovni zabývat Rada.
	Norský ministr životního prostředí se setkává s ministrem životního prostředí Rakouska (v té době předsedající Radě EU). Později mu zasílá dopis.

Červen 2006	Rada přijímá v prvním čtení stanovisko k nařízení REACH.
	Premiér Norska přijíždí ohledně REACH do Bruselu na meeting s eurokomisařem pro podniky a průmysl.
	Norské ministerstvo životního prostředí předkládá další komentáře k REACH. Norský ministr životního prostředí se následně setkává se zpravodaji Evropského parlamentu.
Prosinec 2006	Evropský parlament přijímá nařízení REACH ve druhém čtení.
Prosinec 2006	Nařízení REACH vychází v Úředním věstníku EU (Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1907/2006)
Červen 2007	Nařízení REACH vstupuje v platnost v EU.
Březen 2008	Nařízení REACH se stává rozhodnutím Smíšeného výboru EHP součástí Smlouvy o EHP.
Květen 2008	Nařízení REACH vstupuje v platnost v Norsku.

Zdroj: Autorka na základě EFTA 2009: 27

Výsledná podoba nařízení REACH byla Norskem považována za úspěch, a to především proto, že do ní byla mimo jiné zcela zahrnuta prosazovaná zásada nahrazení nebezpečných látek méně nebezpečnými. (Rada EU 2006: čl. 55, 60 a 61) „*Nařízení REACH je pokrokem jak pro Norsko, tak i pro celou Evropu. (...) Tato nová legislativa přispěje k ochraně lidského zdraví a životního prostředí. Firmy nyní budou muset dokumentovat bezpečnost svých výrobků a rovněž omezí používání nebezpečných látek.*“ (Ministerstvo životního prostředí Norska 2008)

Z uvedených příkladů vyplývá, že za příznivých podmínek může i Norsko jakožto nečlenský stát EU dosáhnout určitého efektu ve výsledné podobě evropské legislativy. Jeho kapacity sice nejsou tak velké, aby zvládlo se stejnou intenzitou pokrýt veškeré dění v EU, podle Hilliona (2011: 496) je ale zapojení Norska do unijních struktur natolik intenzivní, že o něm lze mluvit minimálně jako o nejvíce integrovaném nečlenském státu EU.⁵¹

⁵¹ Přestože pro Island a Lichtenštejnsko platí díky Smlouvě o EHP stejné podmínky, ve srovnání s Norskem jde o mnohonásobně menší státy, jejichž význam je pro EU marginální.

ZÁVĚR

Tato práce se zabývala specifickým vztahem mezi Norskem a EU, respektive takzvaným norským nečlenským modelem. Autorka analyzovala projevy norské europeizace, a to jak ve směru top-down, tak i bottom-up. Cílem bylo zjistit, jak je Norsko přes svůj nečlenský status a komplikovaný postoj vůči EU ovlivněno procesem evropské integrace.

Pro objasnění teoretického rámce práce byla v její první části vysvětlena teorie europeizace a její aplikace na případy nečlenských států. Představen byl především Schimmelfennigův koncept přímé a nepřímé europeizace zemí mimo EU, který je dále rozlišován na mechanismy kondicionality, externalizace, imitace a socializace. Vzhledem k tomu, že práce byla koncipována jako jednopřípadová studie, bylo pro pochopení studované problematiky rovněž nezbytné shrnout nejdůležitější aspekty norskó-unijních vztahů a vymezit specifika zmiňovaného norského modelu. Následovala analytická část, v níž autorka sledovala konkrétní příklady top-down a bottom-up europeizace Norska.

V úvodu byly stanoveny čtyři výzkumné otázky, jejichž zodpovězením autorka usiluje o naplnění cíle práce. Vzhledem k tomu, že předmětem práce je norský model, bylo nejprve klíčové stanovit: *Jaká jsou hlavní specifika norského nečlenského modelu?* Problematikou takzvaného norského modelu, jež v současnosti bývá často zmiňován v souvislosti s úvahami o budoucích vztazích mezi Velkou Británií a EU, se zabývala především druhá kapitola, konkrétně její druhá část. Zde autorka definovala norský nečlenský model konkrétně na základě tří hlavních pilířů. Především se jedná o zajištění přístupu na evropský vnitřní trh, a to právě prostřednictvím zcela klíčové Dohody o EHP. Tu je zároveň nezbytné vnímat v obou jejích rovinách – Norsko je sice součástí evropského vnitřního trhu, ale není zapojeno do rozhodovacího procesu. Pouze tento aspekt ale norský model nevystihuje v jeho plné šíři a pokud bychom na takovouto definici přistoupili, jednalo by se o velmi zjednodušené vnímání problematiky norskó-unijních vztahů. Dalším důležitým pilířem norského modelu je totiž rovněž iniciativa Norska úzce participovat na vybraných unijních politikách. V dnešní době je na EU navázáno tolika důležitými smlouvami, že ho lze v některých oblastech považovat za více integrované než některé členské státy. Toto tvrzení by zcela jistě nemohlo obstát v případě, pokud by byl norský model definován pouze na

základě Dohody o EHP. Třetím pilířem tohoto modelu je pak vůle a schopnost Norska adaptovat se na vývoj a změny v EU. Aby v tomto ohledu bylo úspěšné, věnuje jeho vláda nemalou pozornost komunikaci s evropskými institucemi a dalšími členskými státy, a to jak na formální, tak i neformální úrovni. Zároveň Norsko sleduje trendy ve vývoji unijních institucí a snaží se na ně reagovat. Na základě koncepce zahraniční politiky Norska je rovněž zřejmé, že vztahy s EU mají nejvyšší prioritu.

Druhá výzkumná otázka se již týkala procesu europeizace: *Jak se v případě Norska projevuje top-down europeizace, její přímé a nepřímé vlivy?* Odpověď na ni přináší třetí kapitola rozdělená do dvou částí, z nichž vyplývá, že přímá europeizace souvisí v prvé řadě s Dohodou o EHP (tedy s prvním pilířem norského modelu) a nepřímá europeizace je spíše důsledkem aktivní norské participace na vybraných unijních politikách (druhý pilíř norského modelu). V prvním případě je možné vliv europeizace pozorovat v mnoha rovinách, nejviditelněji se ale projevuje především v norské legislativě, což vyplývá z povinnosti přejímat unijní právní předpisy relevantní pro EHP do právního řádu Norska. Vzhledem k tomu, že Norsko je v tomto ohledu smluvně vázáno, jedná se podle Schimmelfennigovy typologie o princip kondicionality, tedy o nejúčinnější mechanismus europeizace v nečlenských státech. Norsko zde jednoduše výměnou za ekonomické benefity vyplývající z účasti na evropském vnitřním trhu přijalo sice často nekomfortní, ale nutnou podmínku silnějšího partnera, tedy EU. Naopak pokud se zaměříme na některé další oblasti norskou-unijní spolupráce, z nichž jednoznačně ekonomické benefity neplynou, je zde patrné, že Norsko jde europeizaci samo aktivně a dobrovolně naproti a iniciativně se adaptuje na politiky EU – v této práci byla tato snaha popsána na příkladu zahraniční a bezpečnostní politiky. V takovém případě jde o nepřímou europeizaci, konkrétně o mechanismus imitace. Z autorčiny analýzy ale zároveň vyplynulo, že roviny přímé a nepřímé europeizace se vzájemně prolínají. Dohoda o EHP je natolik komplexní a její dopad na Norsko tak velký, že v některých případech se její vliv projevuje zároveň jako nepřímý. To je také případ norských státních institucí, které se přizpůsobily nárůstu agendy související s implementací unijních pravidel, což odpovídá mechanismu externalizace. Stejně tak vlivem aktivní participace Norska na zahraniční a bezpečnostní politice EU dochází k socializaci, kterou Schimmelfennig charakterizuje jako přímou europeizaci. Je tedy možné konstatovat, že europeizace působí v Norsku jakožto nečlenském státu komplexně a je spouštěna současně

působením EU i samotného Norska. Na základě druhé výzkumné otázky byla rovněž stanovena hypotéza: *V případě Norska je možné identifikovat všechny sledované mechanismy europeizace.* Vzhledem k tomu, že analýza top-down europeizace Norska potvrdila působení mechanismů kondicionality, externalizace, imitace i socializace, je tato hypotéza platná.

Třetí výzkumná otázka byla zaměřena na opačný směr procesu europeizace: *Jak a ve kterých oblastech se v případě Norska projevuje bottom-up europeizace a jaké nástroje Norsko k ovlivňování EU využívá?* Vzhledem k tomu, že Schimmelfennigův koncept europeizace nečlenských států je zaměřen pouze na směr top-down, postupovala autorka nejprve tak, že stanovila nejdůležitější kanály, jejichž prostřednictvím se Norsko snaží prosazovat své zájmy. V první řadě se jedná o nejvýznamnější smlouvy s EU, které Norsku jakožto smluvní straně stanovují určitý prostor pro komunikování svých postojů. Jedná se zejména o Dohodu o EHP, ale také o Schengenskou dohodu. Dohoda o EHP v omezené míře státům EFTA garantuje participaci na přípravě unijní legislativy. Teoretikové, kteří určitý vliv nečlenských států nebo pokus o něj připouští, v této souvislosti nejčastěji zmiňují mechanismus decision-shaping. Tento pojem objasňuje první část čtvrté kapitoly. V druhé části jsou potom uvedeny další příklady norského decision-shaping, k němuž ale Norsko využívá i další kanály mimo EHP. Kromě Smíšeného výboru pro státy Schengenu nebo Mise Norska při EU v poslední době nabývá na významu aktivita Norska v evropských agenturách. Co se týká oblastí, v nichž se daří prostřednictvím jmenovaných kanálů ovlivňovat dění v EU, je možné na základě zkušeností samotného Norska konstatovat, že jde především o ty sektory, v nichž dlouhodobě prokazuje vysokou odbornost – například ochrana životního prostředí. Vzhledem k nečlenskému statusu Norska je zároveň nutné mít na vědomí, že jeho návrhy a připomínky jsou vyslyšeny pouze tehdy, pokud to samotná EU uzná za vhodné. V případě politicky citlivých témat, v nichž se střetávají zájmy členských států či dalších aktérů, je vliv zemí mimo EU značně oslaben. Přesto se Norsko snaží využívat všech dostupných možností – formálních i neformálních jednání, připomínkování legislativních návrhů, hledání partnerů mezi členskými státy nebo aktivního působení v dalších mezinárodních organizacích. Příklady uvedené ve třetí části čtvrté kapitoly dokazují, že za určitých okolností je možné, aby nečlenský stát prosadil na poli EU při vytváření legislativy své návrhy. Reálný efekt bottom-up europeizace je přesto velmi těžké, respektive

nemožné, přesně změřit. Bezesporu však platí, že top-down europeizace Norska působí daleko výrazněji, což je zřejmé už jen z povinnosti Norska přijímat unijní legislativu relevantní pro EHP.

Po zhodnocení veškerých aspektů norského nečlenského modelu je možné konstatovat, že výhodný je především pro EU. Nečlenský stát podle tohoto modelu totiž přijímá unijní normy a politiky, aniž by nějak zasahoval do dění – pokud ano, tak je to jen tehdy, kdy mu to EU umožní. Z tohoto důvodu vyvstává otázka, proč tedy Norsko jakožto nečlenský stát v řadě případů jedná, jako by součástí EU byl. Při hledání odpovědi na čtvrtou výzkumnou otázku – *Jaké jsou důvody současného norského přístupu k evropské integraci?* – je nutné vzít v potaz specifický vztah Norska k projektu Evropských společenství a Evropské unie a komplikovanou historii norskou-unijních vztahů. Norové vstup do EU sice odmítli, výsledky parlamentních voleb ale na druhou stranu většinou umožňují vznik proevropsky orientovaných vlád, které se snaží o co nejužší spolupráci s EU v mezích, jež v letech 1972 a 1994 stanovila referenda o členství. Vzhledem k ekonomické a dnes už do jisté míry i bezpečnostní závislosti Norska na EU a také vzájemné hodnotové blízkosti jsou norský kooperativní přístup a snaha o co nejlepší vztahy s Unií logické. Euroskepticismus má sice na norské politické scéně své tradiční místo, zároveň se ale nezdá, že by výrazně sílil a mohl těsné vazby Norska na EU zeslabit. Za kooperativním přístupem Norska vůči EU tak stojí kombinace vnějších i vnitropolitických faktorů.

Stejně tak se ale nejeví jako pravděpodobný scénář o znovuoobnovení debaty o členství. Norský nečlenský model je tak pravděpodobně možné považovat za status quo i do budoucna – přestože samotná politická reprezentace Norska nezřídka přiznává, že pro zemi v některých případech nemusí být pouze výhodný.

Literatura a prameny

Archer, Clive. 2005. *Norway outside the European Union. Norway and European integration from 1994 to 2004*. Abingdon: Routledge.

Baudenbacher, Carl. 2017. „Reciprocity.“ Pp. 35-69 in Carl Baudenbacher (ed.). *The Fundamental Principles of EEA Law: EEA-ities*. Cham: Springer.

Bjorklund, Tor. 1997. „Old and New Patterns: The 'No' Majority in the 1972 and 1994 EC/EU Referendums in Norway.“ *Acta Sociologica* 40 (2): 143-159. Dostupné z: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=2acd7441-934d-4a07-8821-8715f714dcb7%40sessionmgr101>> (22. 4. 2018).

Borg, Joe. 2009. „Listening to EFTA – The View from the EU.“ Pp. 10-12 in Decision shaping in the European Economic Area. EFTA Bulletin. (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.efta.int/sites/default/files/publications/bulletins/eeadecisionshaping-bulletin.pdf>> (27. 10. 2018).

Börzel, Tanja A. 1999. „Towards Convergence in Europe? Institutional Adaptation to Europeanization in Germany and Spain.“ *Journal of Common Market Studies* 37 (4): 573-596.

Börzel, Tanja A., Thomas Risse. 2003. „Conceptualizing the Domestic Impact of Europe.“ Pp. 57–80 in Kevin Featherstone, Claudio Maria Radaelli (eds.). *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.

Börzel, Tanja A., Thomas Risse. 2009. „The Transformative Power of Europe.“ *KFG Working Paper Series*. Berlin: Freie Universität Berlin. No. 1. (online; Pdf). Dostupné z: <http://userpage.fu-berlin.de/kfgeu/kfgwp/wpseries/WorkingPaperKFG_1.pdf> (2. 12. 2018).

Brandtner, Barbara. 1992. „The ‘Drama’ of the EEA Comments on Opinions 1/91 and 1/92.“ *European Journal of International Law* 1992 (3): 300-329. Dostupné z: <<http://www.ejil.org/pdfs/3/2/2042.pdf>> (20. 7. 2018).

Cihelková, Eva. 2007. *Nový regionalismus. Teorie a případová studie (Evropská unie)*. Praha: C. H. Beck.

Claes, Dag Harald. 2002. „The process of Europeanization - the case of Norway and the Internal Energy Market.“ *Journal of Public Policy* 22 (3): 299-323. Dostupné z: <<https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-public-policy/issue/931942B27324D8160F319B15238D17F2>> (8. 9. 2018).

Dohoda o EHP. 1994. (online; Pdf). Dostupné z: <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A0103\(01\)&from=En](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A0103(01)&from=En)> (4. 11. 2018).

EFTA. 2009. Decision shaping in the European Economic Area. EFTA Bulletin. (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.efta.int/sites/default/files/publications/bulletins/eeadecisionshaping-bulletin.pdf>> (12. 10. 2018).

EFTA. 2014. „EEA Joint Committee.“ *Efta.int*. (online). Dostupné z: <<http://www.efta.int/eea/eea-institutions/eea-joint-committee>> (9. 9. 2018).

EFTA. 2017. „EU Agencies.“ *Efta.int*. (online). Dostupné z: <<http://www.efta.int/eea/eu-agencies>> (11. 11. 2018).

Egeberg, Morten. 2003. „The Nordic Countries and the EU: How European Integration Integrates and Disintegrates States Domestically.“ ARENA Working Paper 11/03. (online; Pdf). Dostupné z: <https://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-working-papers/2001-2010/2003/wp03_11.pdf> (23. 3. 2019).

Egeberg, Morten, Jarle Trondal. 1999. „Differentiated Integration in Europe: The Case of EEA Country, Norway.“ *Journal of Common Market Studies* 37 (1): 133-142.

Eliassen, Kjell A., Nick Sitter. 2003. „Ever Closer Cooperation? The Limits of the Norwegian Method of European Integration.“ *Scandinavian Political Studies* 26 (2): 125-143.

ESVČ. 2017. „EU Battlegroups.“ (online; Pdf). Dostupné z: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/factsheet_battlegroups.pdf> (23. 9. 2018).

ESVČ. 2018. List of treaties by country: Norway. *European External Action Service Treaties Office Database*. (online). Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/world/agreements/searchByCountryAndContinent.do?countryId=3796&countryName=Norway&countryFlag=treaties>> (24. 11. 2018).

Evropská komise. 2012. „A review of the functioning of the European Economic Area.“ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. (online; Pdf). Dostupné z: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/swd/2012/0425/COM_SWD\(2012\)0425_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/swd/2012/0425/COM_SWD(2012)0425_EN.pdf)> (20. 6. 2018).

Evropská obranná agentura. 2017. „Enhancing EDA-Norway cooperation discussed during visit of the State Secretary of Norway Øystein Bø to EDA.“ *Eda.europa.eu*, 3. 5. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.eda.europa.eu/info-hub/press-centre/latest-news/2017/05/03/enhancing-eda-norway-cooperation-discussed-during-visit-of-the-state-secretary-of-norway-%C3%B8ystein-b%C3%B8-to-eda>> (23. 9. 2018).

Evropský parlament. 2006. „The EU Battlegroups.“ Note. DIRECTORATE-GENERAL FOR EXTERNAL POLICIES OF THE UNION DIRECTORATE B. (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/091006eubattlegroups_/091006eubattlegroups_en.pdf> (23. 9. 2018).

Evropský parlament. 2018. „Evropský hospodářský prostor (EHP), Švýcarsko a sever.“ *Europarl.europa.eu*. (online). Dostupné z: <<http://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/169/evropsky-hospodarsky-prostor-ehp-svycarsko-a-sever>> (13. 8. 2018).

Exadaktylos, Theofanis, Claudio Maria Radaelli. 2009. „Research design in European studies: the case of Europeanization.“ *Journal of Common Market Studies* 47 (3): 507-530. Dostupné z: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-5965.2009.00820.x>> (15. 1. 2019).

Featherstone, Kevin. 2003. „In the Name of Europe.“ Pp. 3–26 in Kevin Featherstone, Claudio Maria Radaelli (eds.). *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.

Fossum, John Erik. 2009. „Norway’s European Conundrum.“ ARENA Working Paper No. 4, February 2009. (online; Pdf). Dostupné z: <https://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-working-papers/2001-2010/2009/WP04_09.pdf> (23. 3. 2019).

Fossum, John Erik. 2010. „Norway’s European Gag Rules.“ *European Review* 18 (1): 73–92.

Gänzle, Stefan, Thomas Henökl. 2017. „From Awkward Partner to Awkward Partnership? Explaining Norway’s Paradoxical Relations with the European Union.“ Pp. 79-102 in Malin Stegmann McCallion, Alex Brianson (eds.). *Nordic States and European Integration: Awkward Partners in the North?* Cham: Palgrave MacMillan.

Gron, Caroline Howard, Anders Wivel. 2017. „Scandinavia and the European Union: Pragmatic functionalism reconsidered.“ Pp. 269-280 in Peter Nedergaard, Anders Wivel (eds.). *The Routledge Handbook of Scandinavian Politics*. London: Routledge.

Gstöhl, Sieglinde. 2002. *Reluctant Europeans: Norway, Sweden and Switzerland in the Process of Integration*. Boulder: Lynne Rienner.

Harmsen, Robert, Thomas M. Wilson. 2000. „Introduction: Approaches to Europeanization.“ *Yearbook of European Studies* 14 (1): 13-26.

Haverland, Markus. 2003. „Methodological issues in Europeanisation research: the ‚no variation‘ problem.“ Paper for presentation at the Marburg Conference Sessions. European Consortium for Political Research. Pp. 18–21.

Havlík, Vlastimil, Pavel Pšejja. 2007. „Evropeizace jako předmět výzkumu v sociálních vědách.“ *Sociální studia* 18 (3): 7-15. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/viewFile/5563/4659> (24. 1. 2018).

Héritier, Adrienne. 2005. „Europeanization Research East and West: A Comparative Assessment“ Pp. 199-209 in Frank Schimmelfennig, Ulrich Sedelmeie (eds.). *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Ithaca, London: Cornell University Press.

Hillion, Christophe. 2011. „Integrating an Outsider: An EU Perspective on Relations with Norway.“ *European Foreign Affairs Review* 16 (4): 489-520. Dostupné z: <<https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.kluwer/eurofa0016&id=497&collection=kluwer&index>> (2.11. 2018).

Holter, Dag Wernø. 2017. „Legislative Homogeneity.“ Pp. 1-18 in Carl Baudenbacher (ed.). *The Fundamental Principles of EEA Law: EEA-ities*. Cham: Springer.

Høyre. 2017. „Høyre’s Parliamentary Election Manifesto for 2017–2021.“ (online; Pdf). Dostupné z: <https://hoyre.no/-/media/dokumenter/programmer/hoyre_program_2017-2021_english.pdf> (27. 11. 2018).

Hroch, Miroslav, Helena Kadečková, Elisabeth Bakke. 2005. *Dějiny Norska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Jonsdottir, Johanna. 2013. *Europeanization and the European Economic Area: Iceland's Participation in the EU's Policy Process*. Abingdon: Routledge.

Kieber-Beck, Rita. 2009. „The importance of decision-shaping for the EFTA states.“ Pp. 8-9 in *Decision shaping in the European Economic Area*. EFTA Bulletin. (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.efta.int/sites/default/files/publications/bulletins/eeadecisionshaping-bulletin.pdf>> (12. 10. 2018).

Kontrolní úřad EFTA. 2015a. „Internal Market Scoreboard No. 35.“ (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.eftasurv.int/media/scoreboard/Internal_Market_Scoreboard_No_35_April_2015.pdf> (31. 8. 2018).

Kontrolní úřad EFTA. 2015b. „Internal Market Scoreboard No. 36.“ (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.eftasurv.int/media/scoreboard/Internal-Market-Scoreboard-No-36---October-2015.pdf>> (31. 8. 2018).

Kořan, Michal. 2008. „Jednopřípadová studie“ Pp. 29-61 in Petr Drulák (ed.). *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.

Kux, Stephan, Ulf Sverdrup. 2000. „Fuzzy Borders and Adaptive Outsiders: Norway, Switzerland, and the EU.“ *Journal of European Integration* 22 (3): 237–270.

Ladrech, Robert. 1994. „Europeanization of domestic politics and institutions: The case of France.“ *Journal of Common Market Studies* 32 (1): 69-88.

Ladrech, Robert. 2001. „Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis.“ Working Paper 7. Keele European Parties Research Unit. Keele University. (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.keele.ac.uk/media/keeleuniversity/group/kepru/KEPRU%20WP%207.pdf?fbclid=IwAR0jdAm-NpQ2Tu40LH8Z4R7vSWsRwdgKIjyXQqi-BSCH0RmC0EmojdOiC4>> (15. 1. 2019).

Laegreid, Per, Runolfur Smari Steinthorsson, Baldur Thorhallsson. 2004. „Europeanization of Central Government Administration in the Nordic States.“ *Journal of Common Market Studies* 42 (2): 347-369.

Lavenex, Sandra, Emek M. Uçarer. 2004. „The External Dimension of Europeanization: The Case of Immigration Policies.“ *Cooperation and Conflict* 39 (4): 417-443.

Lavenex, Sandra, Frank Schimmelfennig. 2009. „EU rules beyond EU borders: theorizing external governance in European politics.“ *Journal of European Public Policy* 16 (6): 791-812. Dostupné z: <<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13501760903087696?needAccess=true>> (25. 11. 2018).

Lindsell, Jonathan. 2015. *The Norwegian Way. A case study for Britain's future relationship with the EU*. London: Civitas. (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.civitas.org.uk/content/files/TheNorwegianWay.pdf>> (8. 1. 2019).

Major, Claudia, Karolina Pomorska. 2005. „Europeanisation: framework or fashion.“ *CFSP forum* 3 (5):1-4. Dostupné z: <http://www.academia.edu/191266/Europeanisation_framework_or_fashion> (20. 1. 2019).

Miles, Lee. 2015. „Bridging interdependency? Nordic ‚yes, but...‘ – integration from a historical perspective.“ Pp. 15-31 in Caroline Howard Grøn, Peter Nedergaard, Anders Wivel (eds.). *The Nordic Countries and the European Union: Still the Other European Community?* Abingdon: Routledge.

Ministerstvo zahraničí Norska. 2013. „The EEA Agreement and Norway's other agreements with the EU.“ White Paper. (online; Pdf). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/europa/nou/meldst5_ud_eng.pdf> (14. 10. 2018).

Ministerstvo zahraničí Norska. 2014. „Norway and the EU – Partners for Europe.“ (online; Pdf). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/europapolitikk/norway_eu.pdf> (13. 11. 2018).

Ministerstvo zahraničí Norska. 2018. „Norway in Europe. The Norwegian Government’s strategy for cooperation with the EU 2018–2021.“ (online; Pdf). Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/dokumenter/eu/eu_strategy.pdf> (17. 11. 2018).

Ministerstvo životního prostředí Norska. 2008. „REACH adopted in Norway.“ *Regjeringen.no*, 29. 5. 2008 (online). Dostupné z: <<https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/reach-adopted-in-norway-2/id515102/>> (29. 10. 2018).

Mise Norska při EU. 2017. „EU programme participation.“ *Norway and the EU*. (online). Dostupné z: <<https://www.norway.no/en/missions/eu/areas-of-cooperation/participation-in-programmes-and-agencies/>> (11. 11. 2018).

Narud, Hanne Marthe, Kaare Strom. 2000. „Adaptation without EU Membership: Norway and The European Economic Area.“ Pp. 125-150 in Torbjörn Bergman, Erik Damgaard (eds.). *Delegation and Accountability in European Integration: The Nordic Parliamentary Democracies and the European Union*. London: Frank Cass.

Neumann, Iver B. 2002. „This little piggy stayed at home.“ Pp. 88-129 in Lene Hansen, Ole Waever (eds.). *European Integration and National Identity: The Challenge of the Nordic States*. London: Routledge.

Norská vláda. 2002. „Lov om felles regler for det indre marked for naturgass mv.“ *Lovdata.no*. (online). Dostupné z: <<https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2002-06-28-61>> (8. 9. 2018).

Norská vláda. 2004. „Agreement between EU and Norway establishing a Framework for the Participation of Norway in the EU Crisis Management Operations.“ *Regjeringen.no*, 3. 12. 2004 (online). Dostupné z: <<https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/Agreement-between-EU-and-Norway-establishing-a-Framework-for-the-Participation-of-Norway-in-the-EU-Crisis-Management-Operations/id420601/>> (14. 9. 2018).

Norská vláda. 2009. „Norwegian frigate to join EU NAVFOR Atalanta.“ *Regjeringen.no*, 27. 2. 2009 (online). Dostupné z: <<https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/norwegian-frigate-to-join-eu-navfor-atal/id547266/>> (23. 9. 2018).

Norská vláda. 2017. „Norway’s financial contribution.“ *Regjeringen.no*, 27. 3. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.regjeringen.no/en/topics/european-policy/Norways-relations-with-Europe/financil-contribution/id684932/>> (23. 9. 2018).

Norská vláda. 2018a. „Gas exports from the Norwegian shelf.“ *Regjeringen.no*, 4. 5. 2018 (online). Dostupné z <<https://www.regjeringen.no/en/topics/energy/oil-and-gas/Gas-exports-from-the-Norwegian-shelf/id766092/>> (1. 9. 2018).

Norská vláda. 2018b. „EU-erklæring om tredjelands tilslutning til en forlengelse av EUs restriktive tiltak i lys av Russlands handlinger for å destabilisere situasjonen i Ukraina.“ *Regjeringen.no*, 5. 9. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/tema-norge-eu/utenriks-sikkerhetspolitisk-samarbeid/fusp-erklaringer/2018/eu-erklaring-om-tredjelands-tilslutning-til-en-forlengelse-av-eus-restriktive-tiltak-i-lys-av-russlands-handlinger-for/id2610156/>> (22. 9. 2018).

Norská vláda. 2018c. „Cooperation on Schengen and justice and home affairs.“ *Regjeringen.no*, 14. 8. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.regjeringen.no/en/topics/european-policy/Norways-relations-with-Europe/cooperation-schengen/id684929/>> (21. 10. 2018).

Olsen, Johan P. 2002. „The many faces of Europeanization." *Journal of Common Market Studies* 40 (5): 921-952. Dostupné z: <<http://eu-wb.eu/wp-content/uploads/2016/12/olsen-2002.pdf>> (25. 1. 2018).

Ongur, Hakan Övünç. 2007. „Reluctant Norway and European Union.“ *Anadolu University Journal of Social Sciences* 7 (2): 1-17.

Palmowski, Jan. 2011. „The Europeanization of the Nation-State.“ *Journal of Contemporary History* 46 (3): 631-657. Dostupné z: <<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0022009411403336>> (13. 10. 2018).

Pettersen, Per Arnt, Anders Todal Jenssen, Ola Listhaug. 1996. „The 1994 EU Referendum in Norway: Continuity and Change.“ *Scandinavian Political Studies* 19 (3): 257-281.

Rada EU. 1998. „SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 98/30/ES ze dne 22. června 1998 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem.“ (online; Pdf). Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998L0030&from=EN> (8. 9. 2018).

Rada EU. 2006. „Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1907/2006 ze dne 18. prosince 2006.“ (online; Pdf). Dostupné z: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1907>> (27. 10. 2018).

Rada EU. 2008. „Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/56/ES ze dne 17. června 2008.“ (online; Pdf). Dostupné z: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0056&from=en>> (27. 10. 2018).

Radaelli, Claudio Maria. 2000. „Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change.“ *European Integration online Papers* (4) 8. (online; Pdf). Dostupné z: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=302761> (24. 10. 2018).

Radaelli, Claudio Maria. 2003. „The Europeanization in Public Policy.“ Pp. 25-56 in Kevin Featherstone, Claudio Maria Radaelli (eds.). *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.

Rieker, Pernille. 2001. „The Europeanisation of Norway's Security Identity.“ Norwegian Institute of International Affairs. Working Paper No. 619. (online; Pdf). <Dostupné z: <https://www.files.ethz.ch/isn/27355/619.pdf>> (14. 9. 2018).

Rieker, Pernille. 2002. „From territorial defence to comprehensive security? European integration and the changing Norwegian and Swedish security identities.“ Norwegian Institute of International Affairs Working Paper No. 626. (online; Pdf). Dostupné z: <<https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/handle/11250/2394572>> (22. 9. 2018).

Rieker, Pernille. 2006a. „Norway and the ESDP: Explaining Norwegian Participation in the EU's Security Policy.“ *European Security* 15 (3): 281-298. Dostupné z: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09662830601097413>> (14. 9. 2018).

Rieker, Pernille. 2006b. *Europeanization of National Security Identity: The EU and the changing security identities of the Nordic states*. Abingdon: Routledge.

Rieker, Pernille. 2017. „Outsidership and the European Neighbourhood Policy. The case of Norway.“ *Global Affairs* 3 (3): 293-305. Dostupné z: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/23340460.2017.1410720>> (15. 9. 2018).

Risse, Thomas, Kathryn Sikkink. 1999. „The Socialization of International Human Rights Norms into Domestic Practices: Introduction. Pp. 1–38 in Thomas Risse, S. C. Ropp, K. Sikkink (eds.). *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*, Cambridge: Cambridge University Press.

Shogenova, Alla et al. 2014. „Implementation of the EU CCS Directive in Europe: results and development in 2013.“ *Energy Procedia* 63 (2014): 6662–6670.

Dostupné z:

<<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1876610214025156>> (27. 10. 2018).

Schimmelfennig, Frank. 2010. „Europeanization beyond the Member States.“ Paper for *Zeitschrift für Staats – und Europawissenschaften*. (online; Pdf). Dostupné z: <https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/european-politics-dam/documents/People/Publications/Europeanization/Member_.pdf> (2. 2. 2018).

Schimmelfennig, Frank. 2015. „Europeanization beyond Europe.“ *Living Reviews in European Governance*. 10 (1). (online; Pdf). Dostupné z:

<<http://www.europeangovernance-livingreviews.org/Articles/lreg-2015-1/download/lreg-2015-1.pdf>> (2. 2. 2018).

Schimmelfennig, Frank, Ulrcih Sedelmeier. 2004. „Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe.“ *Journal of European Public Policy* 11 (4): 669-687. Dostupné z: <https://www.mzes.uni-mannheim.de/projekte/typo3/site/fileadmin/research%20groups/1/teamB-reader/Schimmelfennig%20%26%20Sedelmeier_Governance%20by%20conditionality.pdf> (15. 1. 2019).

Sitter, Nick. 2009. „The Politics of Opposition and European Integration: A Comparative Politics Perspective on Norwegian Party-Based Euroscepticism.“ Pp. 243-274 in Krisztina Arató, Petr Kaniok (eds.). *Euroscepticism and European Integration*. Zagreb: Political Science Research Centre Zagreb.

Sitterman, Birgit. 2006. „Europeanization – A Step Forward in Understanding Europe?“ *Nachwuchsgruppe Europäische Zivilgesellschaft*. (online; Pdf). Dostupné z: <https://ceses.cuni.cz/CESES-141-version1-2_1__Sittermann_Nachwuchsgruppe_on_Europeanisation_2006.pdf> (24. 1. 2018).

Sjursen, Helene. 2012. „From Fly in the Ointment to Accomplice: Norway in EU foreign and security policy.“ ARENA Working Paper No. 2, February 2012. (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-working-papers/2012/wp2-12.pdf>> (23. 9. 2018).

Sjursen, Helene. 2015. „Reinforcing executive dominance: Norway and the EU's foreign and security policy.“ Pp. 189-208 in Erik Oddvar Eriksen, John Erik Fossum (eds.). *The European Union's non-members: Independence under hegemony?* Abingdon: Routledge.

Sogner, Ingrid, Clive Archer. 1995. „Norway and Europe: 1972 and Now.“ *Journal of Common Market Studies* 33 (3): 389-410.

Sogner, Ingrid, Clive Archer. 1998. *Norway, European Integration and Atlantic Security*. London: SAGE.

Soudní dvůr EFTA. 1999. „JUDGMENT OF THE COURT 20 May 1999. Action for annulment of a decision of the EFTA Surveillance Authority – State aid – General measures – Effect on trade – Aid schemes.“ (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.eftacourt.int/uploads/tx_nvcases/6_98_Judgment_EN.pdf> (8. 9. 2018).

Soudní dvůr EFTA. 2018. „Cases.“ *Eftacourt.int*. (online). Dostupné z: <<http://www.eftacourt.int/cases/search-results/?research=1&cHash=d4b2f04570f4d61464cce8926b896a0b>> (8. 9. 2018).

Stegmann McCallion, Malin, Alex Brianson (eds.). 2017. *Nordic States and European Integration: Awkward Partners in the North?* Cham: Palgrave MacMillan.

Sverdrup, Ulf. 1998. „Norway: An Adaptive Non-Member.“ Pp. 149-166 in Kenneth Hanf, Ben Soetendorp (eds.). *Adapting to European integration. Small states and the European Union*. Abingdon: Routledge.

Tanil, Gamze. 2012. *Europeanization, Integration and Identity: A Social Constructivist Fusion Perspective on Norway*. Abingdon: Routledge.

Thorhallsson, Baldur. 2015. „The outsiders: Norway and Iceland.“ Pp. 32-50 in Howard Grøn, Caroline, Peter Nedergaard, Anders Wivel (eds.). *The Nordic Countries and the European Union: Still the Other European Community?* Oxon: Routledge.

Vink, Maarten, Paolo Graziano. 2007. „Challenges of a New Research Agenda.“ Pp. 3–22 in Paolo Graziano, Maarten Vink (eds.). *Europeanization: New Research Agendas*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Woźniakowski, Tomasz P., Frank Schimmelfennig, Michal Matlak. 2018. „EUROPEANIZATION REVISITED: AN INTRODUCTION.“ Pp. 6-18 in Michal Matlak, Frank Schimmelfennig a Tomasz Woźniakowski (eds.). *Europeanization Revisited: Central and Eastern Europe in the European Union*. European University Institute. Dostępne z: <https://www.researchgate.net/publication/331432023_EUROPEANIZATION_REVISITED_CENTRAL_AND_EASTERN_EUROPE_IN_THE_EUROPEAN_UNION_Editors> (15. 1. 2019).

YouGov. 2016. „Eurotrack Survey Results.“ (online; Pdf). Dostępne z: <https://d25d2506sfb94s.cloudfront.net/cumulus_uploads/document/s289nens6c/Eurotrack_December_Website.pdf> (20. 11. 2018).

Zatschler, Carsten. 2017. „Priority.“ Pp. 123-138 in Carl Baudenbacher (ed.). *The Fundamental Principles of EEA Law: EEA-ities*. Cham: Springer.

Seznam použitých zkratek

COREPER - Výbor stálých zástupců

EBOP – Bezpečnostní a obranná politika EU

EFTA – Evropské sdružení volného obchodu

EHP – Evropský hospodářský prostor

EHS – Evropské hospodářské společenství

EPS – Evropská politika sousedství

ES – Evropská společenství

ESVČ – Evropská služba pro vnější činnost

EU – Evropská unie

NATO – Severoatlantická aliance

OSPAR – Konvence pro ochranu mořského životního prostředí v severovýchodním Atlantiku

REACH – Nařízení o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek

SBOP – Společná bezpečnostní a obranná politika EU

SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU

ZEU – Západoevropská unie

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Mechanismy vlivu EU v nečlenských státech – str. 18

Tabulka č. 2: Výsledky norských referend o vstupu do ES/EU – str. 21

Tabulka č. 3: Největší norské politické strany zastoupené ve Stortingu podle přístupu k EU – str. 24

Tabulka č. 4: Europeizace bezpečnostní identity Norska – str. 37

Tabulka č. 5: Norská účast v evropských agenturách – str. 45-46

Tabulka č. 6: Postup EFTA a Norska během jednání o návrhu nařízení REACH – str. 49-50

Seznam diagramů

Diagram č. 1: Participace států EHP EFTA na přípravě nové unijní legislativy – str. 42

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je analýza norského nečlenského modelu a analýza europeizace Norska. Jedná se o jedinečnou kvalitativní případovou studii umožňující hluboké porozumění případu europeizace nečlenského státu, konkrétně Norska. Teoretický koncept práce tvoří teorie europeizace. Analytická část vychází především z konceptu Franka Schimmelfenniga, jež sleduje konkrétní mechanismy, které europeizaci v nečlenských zemích spouští. Zároveň jsou v práci analyzovány hlavní kanály, prostřednictvím kterých se Norsko snaží v EU prosazovat své zájmy. Práci tvoří celkem čtyři kapitoly. První kapitola představuje teoretický rámec práce, druhá kapitola pak shrnuje specifika vztahů mezi Norskem a EU a definuje norský nečlenský model na základě tří hlavních pilířů. Třetí a čtvrtá kapitola tvoří analytickou část, v níž je sledována top-down a bottom-up europeizace Norska. Analýza potvrzuje, že Norsko je, navzdory svému statusu nečlenského státu, silně ovlivněno procesem evropské integrace.

Klíčová slova: Norsko, Evropská unie, Evropský hospodářský prostor, europeizace

Abstract

The aim of this master's thesis is to analyse the Norwegian non-member model and the europeanization of Norway. It is a unique qualitative case study aimed at deep understanding of europeanization of a non-member country, namely Norway. The theoretical concept of the thesis is the theory of europeanization. The analytical part is based mainly on Frank Schimmelfennig's concept, which follows the specific mechanisms that trigger europeanization in non-member countries. This thesis also analyses the main channels through which Norway seeks to promote its interests in the EU. There are four chapters in total. The first chapter presents the theoretical framework of the thesis, the second chapter summarises the specifics of the relations between Norway and the EU and defines the Norwegian non-member model based on three main pillars. The third and fourth chapters form the analytical part in which the top-down and bottom-up europeanization of Norway is observed. The analysis confirms that Norway, despite its status as a non-member country, is strongly influenced by the process of European integration.

Key words: Norway, European Union, European Economic Area, europeanization